

Kõrgem Kunstikool Pallas

Tekstiiliosakond

Kootud mütside tootearendus 20. sajandil väliseestlastele iseloomuliku „Eesti mütsi“ ainetel

Lõputöö

Marite Rikkas

Juhendaja Liisi Tamm (MA)

Tartu 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. EESTI MÜTS	5
1.1 Üleskutse Eesti mütside kohta info kogumiseks	7
1.2 Üleskutse vastukaja ning kokkuvõtte kogutud andmetest	8
2. DISAINIPROTSESS	10
2.1 Esimesed vormikatsed ja mütsi hari	12
2.2 Mütsi esipaneeli lõike välja töötamine	13
2.3 Lõnga valik ja lõngade värvimine	14
2.4 Mustrikaardi loomine perfokaardile	15
2.5 Proovimütsi kudumine	17
2.6 Esimese mütsi kudumine	19
2.7 Teise mütsi kudumine	23
2.8 Disainiprotsessi analüüs	26
KOKKUVÕTE	28
SUMMARY	29
KASUTATUD KIRJANDUS	31
LISAD	33
Lisa 1. Anu Liivandi kiri ja fotod (10.04.2025)	33
Lisa 2. Ines Tõevälja kiri ja fotod (10.04.2025)	35
Lisa 3. Patricia Patni kirjad (12.04.2025)	36
Lisa 4. Tiina Etsi kirjad ja fotod (10.04.2025)	37
Lisa 5. Eva Eichenbaum Barnesi kirjad ja fotod (17.04.2025)	40
Lisa 6. Evy (Raudsepp) Beraldo kiri ja foto (19.04.2025)	46
Lisa 7. Gilda Karu kiri (26.04.2025)	47
Lisa 8. Tiiu Kera kirjad ja fotod (28.04.2025)	48
Lisa 9. Ann Seeman Rombough kiri ja foto (02.05.2025)	65
Lisa 10. Kairi West vanaema kiri ja fotod (02.05.2025)	66
Lisa 11. Tiiu Kurvits kiri ja fotod (05.05.2025)	68
Lisa 12. Piret Pupart Facebooki kommentaar (10.04.2025)	69
Lisa 13. Lõngade ettevalmistus ja värvimine	70
Lisa 14. Mustrikaardil kasutatud linnumotiiv (ERM A 522:8ab)	71
Lisa 15. DesignaKnit mustrikaardil kasutatud linnumotiiv (ERM A 509:2720)	72
Lisa 16. Mütside kudumiseks vajalikud mõõdud	73
Lisa 17. Esimese mütsi tagapaneeli kudumine	74
Lisa 18. Esimese mütsi viimistlemine	75
Lisa 19. Mütside 3 - 5 kujunduses kasutatud linnumotiivid ja värvid	76

SISSEJUHATUS

„Eesti müts” on kabimütsist ja kirivöö mustritest inspireeritud tütarlaste ja naiste müts. Neid kootud mütse kanti Eestis enne teist maailmasõda. Peale sõda said mütsid oluliseks identiteedikandjaks väliseestlaste seas. Kanadas elav väliseestlane Eva Eichenbaum Barnes on öelnud: „ ... olen neid armsaid mütse kandnud kogu elu aeg, et tähistada oma Eesti pärandit.” (vt Lisa 5). Eri paigus tuntakse neid mütse „Eesti mütsi”, „tanumütsi” või „harimütsi” nime all. Eesti mütsi eriline hari ja kirevad mustrikirjad inspireerisid mind kuduma mütsikollektsiooni „HARIKIRI”. Kuna Eesti mütse kooti varrastel, siis kohandasin mütsilõike silmuskudumismasinal kootavaks. Tegin vormikatsetusi ning lõin uued värvi- ja mustrikombinatsioonid. Valminud mütsiseeriaga soovin Eesti mütsi uuel moel tänavapilti tuua. Lõputöö raames kogusin ka inimeste meenutusi ja fotosid neist mütsidest.

Huvi Eesti mütside vastu tärkas mul esmakordselt ERMi Heimtali muuseumis, kus on mitmekülgne kogu sedalaadi mütse. Suure osa Eesti mütsidest on Heimtali muuseumisse annetanud Rootsis tegutsev Eesti Rahvakunsti Huviring „TRIINU”. Neljanda kursuse sügisel uurisime Koopiapraktika õppeaine raames ERMi Heimtali muuseumi kogu ja valisime igaüks ühe eseme, millega lähemalt tutvuda. Mina valisin ühe Eesti mütsi, mis mulle oma mustrite ja värvide poolest enim silma jäi. Kuna kohe tekkis tahtmine ka ise sedalaadi mütsi kanda, võtsin mütsilt kõikvõimalikud mõõdud, et saaksin endale ka harimütsi kududa. Käsitsi mütsi kudumiseni ma toona ei jõudnud, kuid sealt areneski idee võtta Eesti müts oma lõputöö fookusesse ja katsetada sarnaste mütside kudumist silmuskudumismasinal.

Kuna olen suurema osa oma elust tegelenud rahva- ja pärimustantsuga, siis on mul olnud õnne kanda ka palju erinevaid rahvariideid. Selline lähedane kokkupuude Eesti rahvarõivastega on tugevdanud minu imetlust rahvuslike mustrite ja siluettide vastu. Ka oma varasemates Pallase koolitöodes olen tihti ammutanud inspiratsiooni olnud aegadest. Näiteks kudusime koostöös kursusekaaslase India Kiisleriga 2023. aastal kangastelgedel täisvillase rõivakollektsiooni „KOTIMEHED” ja 2024. aastal valmis mul silmuskudumismasinal talutooli seljatoe mustritest inspireeritud kampsun ja seljakott „Leenike”.

Lõputöö kirjalikus osas annan esmalt ülevaate Eesti mütsist ja teen kokkuvõtte informatsioonist, mis mul õnnestus koguda inimestelt, kes neid mütse mäletavad ja ise kandnud on. Eesti mütsi teemalised kirjad ja fotod on leitavad töö lisadest. Teine peatükk

kirjeldab minu disainiprotsessi – silmuskudumismasinal kootava mütsilõike loomist, lõngade värvimist, mustrite kavandamist, mütside kudumist ja viimistlemist. Selles peatükis annan täpsema ülevaate kahe mütsi valimisest, mis on osa minu mütsikollektsioonist „HARIKIRI“. Valitud kaks mütsi esindavad hästi kogu kollektsiooni üldist esteetikat ning näitavad, kuidas idee arendati kavandist valmis tooten. Viiest mütsist koosnevat kollektsiooni sai näha 12. juunil 2025 moeetendusel Mood-Performance-Tants.

Äratundmine, et kirivöödest ja tanudest inspireeritud Eesti mütsid on ühed erilised mütsid, tekkis koheselt. Samuti on mind alati paelunud aksessuaaridisain, niiet mõte katsetada mütside tootearendusega oli äärmiselt kutsuv ja loomulik. Eesti mütside puhul äratav lisaks lustakale välimusele tähelepanu ka nende mütside nimi ja oluline positsioon väliseestlaste enesemääratluses. Tundsin, et neil mütsidel on jutustamata lugusid, millest kangesti teada saada tahtsin. Need mütsid on meenutanud võõrsil viibivatele eesti inimestele nende kodumaad. Rahvuslik identiteet on väga aktuaalne teema ka tänases globaliseerunud ja muidu keerukas maailmas. Ma arvan, et meile kellelegi ei tee paha, kui karmis talves hoiab pea soojas ja mõtted helged üks taasavastatud Eesti müts.

Kõigi lõputöös kasutatud fotode autor on Marite Rikkas, kui pole mainitud teisiti.

1. EESTI MÜTS

Nagu juba sissejuhatuses mainitud, siis on Eesti müts varrastel kootud tütarlaste ja naiste müts. Mütsi kuju on inspireeritud kabimütsist ja mustrid kirivöö mustritest. Kabimüts on kabjakujuline kõval pappalusel siidkattega müts, mis kuulub Saaremaa ja Lääne-Eesti naiste rahvarõivaste juurde (Viires, 2007; Ränk, 1996). Neid kootud mütse kanti Eestis enne teist maailmasõda. Peale sõda said mütsid oluliseks identiteedikandjaks väliseestlaste seas. Näiteks olid sellised mütsid olemas kõigil Stockholmi eesti algkooli õpilastel. Kohalikud kutsusid neid mütse „Eesti mütsideks” (Must, 2019). Eri paigus tuntakse neid „Eesti mütsi”, „tanumütsi” või „harimütsi” nime all. Mütsid on enamasti üsna kirjud, harva vaid kahevärvilised. Kirivöö mustrid või nende variatsioonid kaunistavad üldiselt mütsi esipaneeli ning üks motiiv ilutseb reeglina ka mütsi kuklas. Kabimütsi vormi imiteerib mütsi kukalt ääristav mütsihari. Eesti mütsi kraeosa on üleni või osaliselt kootud soonikus. Krae osas on augukesed, kust jookseb läbi mütsinöör. Mütsinööriks on tavaliselt sõrmede peal lõngast punutud ilupael ehk näpunöör.

Foto 1. Näide Eesti mütsist mannekeeni peas. Foto: Eesti Ajaloomuuseum SA

Fotod 2. Näiteid kirevatest Eesti mütsidest ERMi Heimtali muuseumi kogus. Fotod: Eesti Rahva Muuseum

1.1 Üleskutse Eesti mütside kohta info kogumiseks

Selleks, et Eesti mütsi kohta rohkem informatsiooni saada, tegin *Facebookis* üleskutse: Tere! Mina olen Marite Rikkas. Uurin oma bakalaureusetöö raames Eesti mütsi. Hetkel tean neist mütsidest seda, et need tanudest ja kirivöö mustritest inspireeritud silmuskootud mütsid said enne teist maailmasõda Eestis populaarseks ja väliseestlased kandsid Eesti mütse usinasti ka peale sõda. Osa kooti 1940ndate alguses Eestis ja võeti siis välismaale pagedes kaasa ja võõrsil hoiti Eesti mütside traditsiooni pikalt elus. Näiteks olid sellised mütsid olemas kõigil Stockholmi eesti algkooli õpilastel. Kohalikud kutsusid neid mütse „Eesti mütsideks”. Tahaksin Eesti mütsi kohta rohkem teada saada! Kui sul või mõnel su tuttavatel on mõni tore lugu või mälestus seoses nende mütsidega, siis oleksin väga rõõmus, kui jagaksid seda minuga. Samuti oleks väga kasulik igasugune pildimaterjal! Jutud liiguvad, et nende mütside lõiked on kunagi ilmunud naiste käsitööajakirjades. Seni pole mul õnnestunud neid lõikeid leida, sellepärast palungi teie abi!

Igasugune info Eesti mütside kohta on teretulnud! Võtke minuga ühendust *Messengeris* või meiliaadressil marite.rikkas@gmail.com

Postitusele lisasin ka foto Eesti mütsi kandvast väliseesti tüdrukust. Foto pärineb Eesti Rahva Muuseumi fotokogust.

Foto 3. Tüdruk Eesti mütsiga 1974. aastal USAs. Foto: Rein Linask

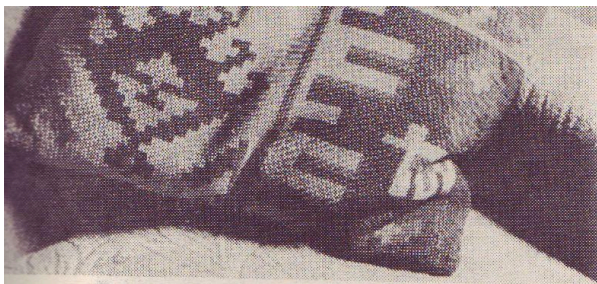
Postituse tegin esmalt TRIINU Eesti Rahvakunsti Huviringi *Facebooki* gruppi. Üleskutse peale kirjutas mulle etnoloog Reet Piiri ja palus teha postituse avalikuks, et ta saaks seda ka grupist väljapoole jagada. Nii postitasingi üleskutse ka oma *Facebooki* ajajoonele.

1.2 Üleskutse vastukaja ning kokkuvõtte kogutud andmetest

Üleskutset saatis täiesti ootamatu edu. Postitust jagati lausa 44 korda, selle alla kogunes 14 kommentaari ning mulle saadeti e-kirju ja fotosid nii Kanadast, USAst, Rootsist kui ka Eestist. Minu üleskutse ilmus ka Kanada Eesti kogukonna paberlehes ja veebiväljaandes „Eesti Elu”. Nii mõnigi kiri tuli mulle just „Eesti Elu” lugejailt. Paberleht võimaldas saada ühendust ka inimestega, kelleni *Facebookis* tehtud postitus ei jõuaks. Näiteks Hulda Eistrat palus oma lapselapsel Kairi Westil mulle kirjutada ja jagada armsat fotot 1948. aastast USAst, kus Hulda poseerib oma kahe noorema õe ja vennaga. Üks õdedest kannab pildil Eesti mütsi (vt Lisa 10). Kirjavahetused väliseestlastega olid väga südamlikud ja põnevad. Leidus nii palju suurepäraseid fotosid ja armsaid mälestusi.

Lisaks mütsifotodele saadeti mulle väljavõtteid väliseesti käsitööajakirjadest, kus oli juttu Eesti mütsidest. Leidus ka kudumisjuhendeid ja Eesti mütsi tutvustavaid artikleid. Anu Liivandi saatis mulle foto Rootsi käsitööajakirjas „Kodukolle” 1952. aasta numbris ilmunud mütsi kudumisõpetusest. Õpetuse juures oleval pildil on ka toona neljaaastane Anu Liivandi ise – ema Helmi Liivandi kootud müts peas (vt Foto 4). Tiiu Kera jagas minuga skaneeringud USA käsitööajakirja *Piecework* jaanuar/veebruar 2015 numbrist, kus kudumisõpetaja Nancy Bush on kirjutanud Eesti mütsidest põhjaliku artikli (vt Lisa 8). Kirjavahetusest Tiiu Keraga arenes plaan suvel Eestis kohtuda. Loodetavasti kohtume Pallase galeriis LEND 2025 lõputööde näitusel, et käsitööhuviline Tiiu Kera saaks uudistada minu ja teiste pallaslaste lõputöid.

Kirjad ja fotod, mis mulle Eesti mütsi teemal saadeti, on kajastatud Lisades (vt Lisa 1 - Lisa 12).

Villaste lõngadega ristpistes tikitud sohvapadi
Muster saadaval toimetuses

Vöö

Möödud: 3x212 sm; narmad 5 pal-
mikus.

Pärg

Möödud: 9x49 sm-ne pappvõru, mõ-
lemalt küljelt kaetud valge pesuri-
dega, sellele peale pandud punane lil-
leline siidlint; samast lindist ripuvad
76 sm pikkused otsad seljal.

Pottmüts

Materjal: lillakaspunane lilleline
siid.

KAMPSUN JA MÜTS 4-AASTASELE TÜDRUKULE

Sinakasrohelist jämedat lõnga 500
g, millest jätkub nii kampsunile kui
ka mütsile.

Mustri kirjeldus: luua vardale 22
silma, kududa siledat pinda 5 varrast,
siis

1. rida: 5 vasakut, 4 parempidi, 4 v,
4 p, 5 v.
2. „ parempidi.
3. „ 5 v, 4 p, 4 v, 4 p, 5 v.
4. „ 1 p, 2 silma abivardale, kudu-
da 2 silma parempidi, 2 silma
abivardalt parempidi, 4 p, 2
silma abivardale jne. lõpuni.
5. „ sama, mis kolmas.
6. „ parempidi.
7. „ sama, mis kolmas.

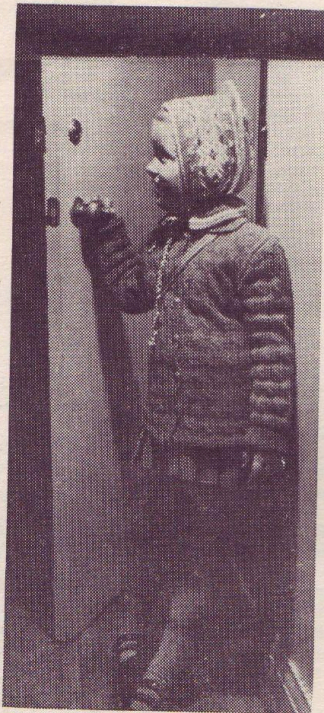
Seejärel kududa 5 varrast siledalt
ja korrata mustrit nii, et palmik jääb
eelmise mustriosa parempidise osa
kohale.

Kampsun

Esimene hõlm: luua vardale
55 silma, kududa 5 varrast parempidi
ja jätkata mustriga, jättes 6 silma
nööpauku kandiks, kududes neid pa-
rempidi. Käise auk hõlmale maha ku-
duda 32 sm-il (12,5 tolli). Esimesel
korral kahandada 9 silma ja viiel järg-
neval 1 silm, kokku 14 silma. 42 sm
pikkusel (16,5") tükil maha kududa
kaelus, esimesel vardal 11 silma ja
kolmel järgneval 1 silm, kokku 14

silma. 6 nööpauku jagatud vahedega
kandile sisse kududa. Esimese hõlma
pikkuseks 47 sm (18,5").

Selg: luua vardale 82 silma, ku-
duda 5 varrast parempidi ja jätkata
mustriga. 32. sm-il (12,5") kududa
maha käise auk. Esimesel vardal ka-
handada 5 silma, kolmel järgneval 1
silma, kokku 8 silma. Selja pikkuseks
47 sm (16,5").

Varrastel kootud lapsemüts ja
kampsun

mustrit, kasvatades igal 3,5 sm-il mõ-
lemal poolel 1 silm, kokku 14 silma.
Käis kududa 33 sm pikkuseks (13")
ja kududa maha käise lõike järele.
Kogu käise pikkus 47 sm (18,5").

Krae: luua vardale 20 silma ja
kududa parempidi 29 sm (11,5").

Müts

Värvid: valge angooralõng, tu-
meroosa, kollane, hall, mustjasro-
heline. Luua varrastele 115 sil-
ma ja kududa mustri osa 11 sm (4,5"),
seejärel kududa parempidi kaks var-
rast valget lõnga, alates paremalt
poolelt, edasi kududa põhivärvis 36
silma ja kasvatada 4 järgnevale silma-
le igale 1 lisaks, kududa 35 silma ja
kasvatada samuti 4 silma ja kududa
varras lõpuni. Jätkata põhivärvis 2,5
sm (1") ja kududa 2 varrast kollast
samuti nagu valget, seejärel samuti 2
varrast halli ja jätkata põhivärvis
2,5 sm (1"). Edasi kududa 36 silma ja
kahandada eelmised 4 kasvatatud sil-
ma 4 järgnevast silmast, kududa 35
silma ja korrata kahandamist, siis ku-
duda 2 varrast halli, samuti nagu esi-
mest valget triipu ja jätkata põhivär-
viga, kahandades teisel vardal ülal-
pool kahandatud kohtades kummaldi
poolle veel 4 silma. Kududa põhivär-
vis 2,5 sm (1"), siis kududa kollasega
alates paremalt poolelt parempidi 36
silma, siis kahandada 3 silma (kolm
korda 2 silma kokku), kududa 23 sil-
ma ja korrata sama, kududa varras lõ-
puni. Kududa veel 1 varras kollast,
siis kaks varrast põhivärvis paremp-
pidi ja kududa maha mõlemalt küljelt
nii, et keskele jääb 25 silma vardale.
Seejärel kududa põhivärvis 7 varrast
parempidi, jätkata 2 sm (1") siledat
pinda, siis kududa sisse osake must-
rit. Kogu mütsi tagumise pinna pik-
kus on 16 sm (6 1/3"). Kiilu pikkusel
kahandada kummaldi poolel 4 silma.

Müts pressida ja õmmelda ülemine
kant äärtest kokku. Siis korjata var-
dale alumiseks ääreks 80 silma (mütsi
kant kinnitada ettepoole) ja kududa
põhivärvis 2 parempidi, 2 pahempidi
2,5 sm (1"), selle pinna sisse kududa
augurida paela jaoks, jätkata siledat
pinda 1 sm, seejärel kududa pahem-
pidi 3 varrast roosat, siis 2 varrast
põhivärvi siledalt, 3 varrast pahem-
pidi valget, 2 varrast põhivärvis sile-
dalt, 3 varrast kollast pahempidi ja
kududa maha.

Heegeldada tugev valge kant esi-
servale ja keerutada ülejäänud lõn-
gadest pael.

Märkus: Valget angooralõnga ku-
duda koos hariliku valge villase lõn-
gaga.

Mütsi muster saadaval
toimetuses.

2. DISAINIPROTSESS

Neljanda kursuse sügisel Koopiapraktika õppeaine raames Heimtali muuseumi kogus olevaid Eesti mütse uurides jäi mulle oma värvide poolest enim silma üks müts (vt Foto 5). Tegin sellest mütsist (ERM HM E 1300) koopiajoonise ja võtsin mütsilt kõikvõimalikud mõõdud (vt Foto 5). Minu lemmikmüts oli aga lapsemõõtu. Niisiis võtsin mõõdud ka ühelt teiselt Eesti mütsilt (ERM HM E 1264), mis mulle paras oli (vt Foto 6). Viimase mütsi mõõtudele toetusin ka oma mütsidisaini luues. Eesti mütsi teemalisi Koopiapraktika töid on Heimtali muuseumi kogus teisigi. Mina haakusin varasemate tudengite töödest enim Maarja Leola tööga, milles on Eesti mütsi lõige kohandatud silmuskudumismasinal kootavaks (Leola, 2011). Tema töös esitatud lõige on ühe konkreetse Eesti mütsi (ERM HM E 1222) koopia.

Foto 5. Vasakul: Uurimisobjektiks valitud Eesti müts. Foto: Heimtali muuseumi esemekogu. Paremal: Selle mütsi mõõtudega joonis

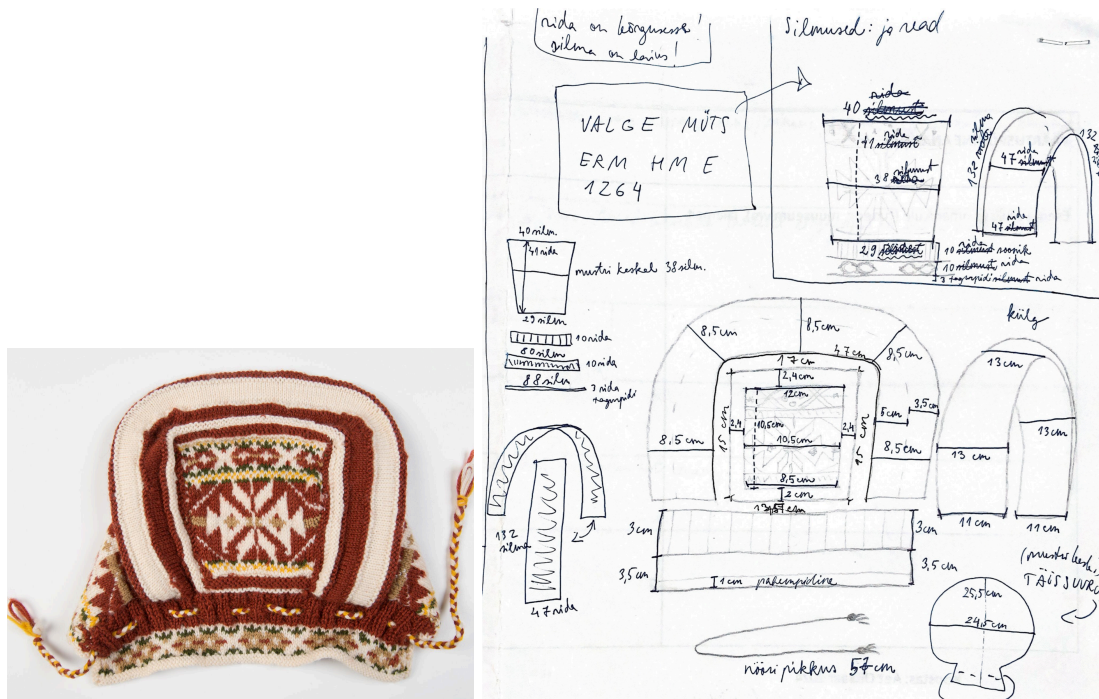

Foto 6. Vasakul: Mulle sobivate mõõtudega Eesti müts (ERM HM E 1264). Foto: Heimtali muuseumi esemekogu. Paremal: Selle mütsi mõõtudega joonis

Minu disainiprotsessi lähteülesanne oli kohandada Eesti mütsi lõige silmuskudumismasinal kootavaks omal moel. Soovisin luua neist mütsidest oma tõlgenduse, püüdmata kopeerida olnut. Tahtsin luua mütsidisaine, milles on säilinud Eesti mütsidele omane lustakas kirevus, kuid mis on vormi ja mustrite poolest uued. Eesmärk oli ka arendada oma teadmisi ja oskusi silmuskudumismasinal kudumise vallas, sest minu varasemad silmuskudumisprojektid olid tehniliselt väga lihtsad ja ilma mustriteta. Plaanisin tootearenduse tulemusena valminud mütse eksponeerida ka Pallase moeetendusel Mood-Performance-Tants 12. juunil 2025.

2.1 Esimesed vormikatsetused ja mütsi hari

Esmalt õmblesin Eesti mütsi vormi tunnetamiseks koolis olemasolevatest silmuskootud kangatükkidest mütsimulaaši. Selle eesmärk oli pelgalt mahtude tunnetamine ja lõikeline üldistus. Mütsimulaaši jagasin mõtteliselt viieks detailiks: esipaneel, esiäär, hari, tagapaneel ehk kuklaosa ja krae (vt Foto 7). Osadel Eesti mütsidel ka kuklaosa ja mütsi harja vahel kuklaosa ääristav lisapaneel, kuid ma ei pidanud seda oma disainis vajalikuks. Tööprotsessi kirjelduses kasutangi edaspidi termineid esipaneel, esiäär, hari, tagapaneel ja krae (vt Foto 7).

Foto 7. Olemasolevast silmuskootud kangast õmmeldud mütsimulaaš koos mütsidetailide nimetustega

Esimesi mütsidetailide katsetusi silmuskudumismasinal kududes oli kõige raskem saada mütsihari püsti hoidma. Esmalt kudusin mütsiharja voldi nii, nagu ta käsitsi kootud Eesti mütsidel on. Käsitsi kududes tekitatakse mütsiharja volt ühe pahempidise reaga, mis parempidiste ridade vahel ilusa murdejoone tekitab. Käsitsi kududes on see tehnika väga efektiivne aga silmuskudumismasinal on ühe pahempidise rea saavutamine väga ajakulukas manuaalne tegevus. Iga silmus tuleb eraldi nõela pealt maha võtta ja käsitsi pahempidi läbi kududa. Sel viisil mütsiharja voldi loomine silmuskudumismasinal polnud mõistlik ja nii

otsustasingi kududa mütsiharja voldi hoopis sakilise. Sakiline rida on sarnaselt pahempidisele silmustereale murdejooneks väga sobilik. Sakiline murdejoon on esteetiliselt mõjuv ja dekoratiivne. Veelgi enam – seda on silmuskudumismasinal oluliselt lihtsam teostada. Nii saidki sakid üheks läbivaks motiiviks minu mütsidisainides. Otsustasin lisada sakilise ääre ka mütsi esiserva, et see raamistaks ilusti mütsikandja nägu. Ärapööratud sakiline äär näeb ka viimistletum välja ja hoiab ümber pea paremini kui ilma ääristuseta variant.

2.2 Mütsi esipaneeli lõike välja töötamine

Mütsi esipaneeliga katsetades kudusin selle esmalt laiupidi (vt Foto 8). See kudumise suund tundus algul väga mõistlik, sest sain esipaneelile kohe otsa kududa mütsiharja. See oli küll mugav kudumise viis, kuid horisontaalselt jooksvad esipaneeli silmused suunasid mütsiharja peadligi maha. Selleks, et mütsihari ei juhinduks esipaneelist vaid seisaks ilusti püsti, otsustasin kududa esipaneeli pikkupidi, ehk nii, et kandja suhtes jooksevad silmused horisontaalselt üle pea (vt Foto 9). Pikkupidi kootud esipaneel andis mulle ka mustrite loomisel suurema vabaduse, sest esipaneel tuli üsna pikk ja see võimaldas mul mahutada esipaneeli mustritele rohkem detaile. Laiupidi kududes tuli esipaneel üsna lühike ja lai. Seetõttu oleks kudumile mahtunud väiksem osa mustrikaardist ja see oleks tüki laiuses lihtsalt kordunud. Otsustasin, et pikkupidi kudumine sobib mu visiooniga paremini.

Foto 8. Näide laiupidi kootud esipaneelist. Noolte suund näitab kudumise suunda, silmused jooksevad vertikaalselt

Foto 9. Näide pikkupidi kootud esipaneelist. Noolte suund näitab kudumise suunda, silmused jooksevad horisontaalselt

2.3 Lõnga valik ja lõngade värvimine

Mütside kudumiseks ja viimistlemiseks kasutasin oma juhendaja Liisi Tamme lammaste naturaavalget lõnga, mille värvisin soovitud värvitoonidesse Jaquard Acid Dye happevärvidega. Lõngu värvisime koos kursusekaaslase India Kiisleriga Pallase tekstiiliosakonna värviköögis.

Lõngade ettevalmistamine ja värvimine oli ühepäevane projekt. Esmalt ajasin lõngapoolid haspli peal vihtidesse ja sidusin neljast kohast nõõriga number 8 kuju imiteerides kinni, et vihid värvimise käigus pusasse ei läheks (vt Lisa 13). Lõngad tuli enne värvipotti panemist eelleotada, et need ühtlaselt märjaks saaksid. Värvilahuste tegemine Jaquard Acid Dye happevärvi pulbritega oli üllatuslik protsess, sest nii mõnigi värv käitus oodatust ja pakendil lubatust sootuks teisti. Näiteks oliivirohelisest värvitoonist sai hoopis pruun. Õrn heleroheline pigment andis tulemuseks hoopis külma kollase.

Kokku sain kaheksa eri värvitooni (vt Foto 10). Ootuspäraselt tulid välja lillakas-roosa, roosa, soe kollane, oranž ja heledam ning tumedam sinine. Oma mütsidisainides kombineerisingi neid värvitoone ja kaustasin ka värvimata naturaalvalget lõnga.

Foto 10. Vasakul: Lõngavihid peale värvimist kuivamas. Paremalt: Kuivanud lõngavihid. Kõik kaheksa värvitooni

Kui lõngad olid peale värvimist ja loputamist ära kuivanud, kerisin värvilised vihid kerilaua ja lõngapoolija abil keradesse. Selle käigus ilmnas, et olin värvimise jaoks vihid pisut liiga kõvasti kinni sidunud, mistõttu ei värvunud kogu viht ühtlaselt vaid jäid sisse mõned heledamad sälgud kohtadesse, kus oli olnud sidumiskoht. Algul olin pisut mures ja mõtlesin lõngade üle värvimise peale, kuid hiljem nendega kududes nägin, et lõnga tooni kerge varieerumine annab mütsidele hoopis isikupära ja maalilisust juurde.

2.4 Mustrikaardi loomine perfokaardile

Mustrikaarte luues kujunesid läbivaks elemendiks linnud mütsikandja kummalgi kõrval. Linnumotiivid laenasin raamatust „Muhu linnud” (Anu Kabur, 2013), linnud võtsin aga kontekstist välja ja ülejäänud mustrid ja motiivid kavandasin ise. Tahtsin, et igal mütsil oleks

erinev lind ja erinev lugu. Minu eesmärgiks polnud jäljendada Eesti mütsidel kasutatud kirivöö mustreid ega ka Muhu sukki-kindaid. Püüdsin leida tasakaalu vana ja uue vahel. Tahtsin disainida mustrid, mis mõjuksid korraga koduselt ja ka värselt. Muhu linnud lihtsalt lendasid minu kujundatud mustritesse ja seadsid end seal mugavalt sisse. Linnud sobisid minu mütsidele ideeliselt hästi – sümboliseerimaks vabadust, kergust ja mängulisust. Ümbritsemaks mütsikandjat mõttelise linnulauluga.

Esimesel omatehtud mustrikaardil kasutasin üht linnumotiivi (vt Lisa 14) raamatust „Muhu linnud”. Esimesel mustrikaardil paigutasin linnud täpselt mütsikandja kõrvade peale. Selleks joonistasin mustrikaardi ühes otsas linnu ühtpidi ja teises teistpidi. Mustri kavandasin esmalt Photoshopis ruudulisel taustal ja joonistasin siis käsitsi mustrikaardile maha ja augustasin augurauaga (vt Foto 11).

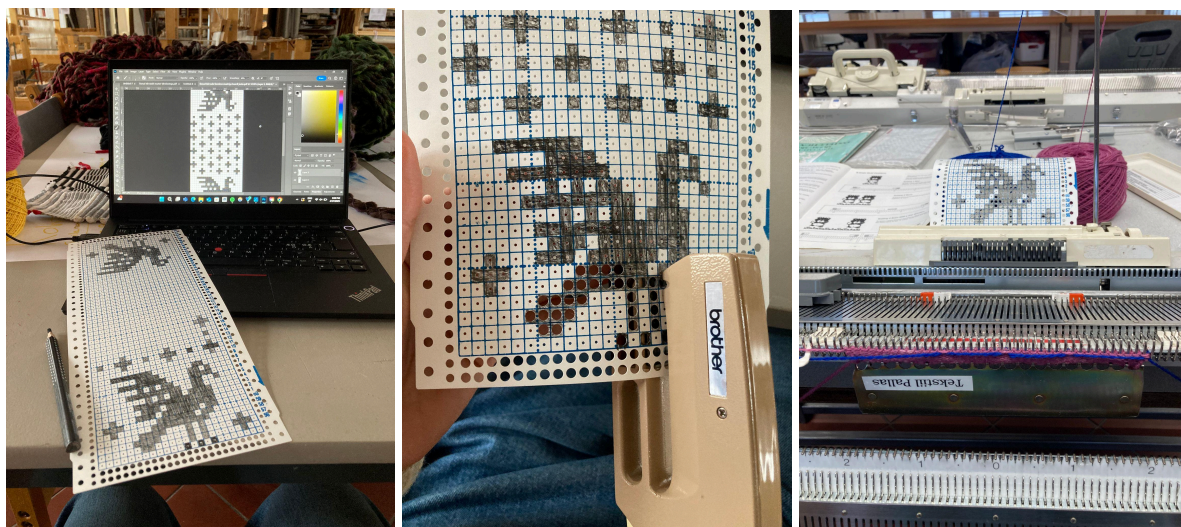

Foto 11. Mustri joonistamine mustrikaardile, kaardi augustamine, mustrikaart silmuskudumismasinal

Mustrikaartide standardlaidus on 24 silmust. Juhul, kui silmuseid on loodud rohkem kui 24, hakkab muster korduma. Kudusin omatehtud mustrikaardiga paar proovitükki ning sain aru, et need jäävad mütsi esipaneeli jaoks liiga kitsaks. Samas ei tahtnud ma, et linnumotiiv kõrvadel korduks, tahtsin kummagi kõrva peale üht, mitte kaht lindu. Silmuskudumismasina saab seadistada nii, et mustrikaart ei hakka korduma, kuid sel juhul on mustri osa ikkagi vaid 24 silmust lai ja ülejäänud ala ümberringi lihtsalt ilma mustrita. Mina tahtsin siiski, et muster kataks kogu mütsi esipaneeli.

Kui seni olin kudunud ja katsetanud SilverReed sk280 viienda klassi masinal, siis nüüd tutvustas Liisa Hanvere mulle DesignaKnit tarkvaraga ühendatud silmuskudumismasinat, kus

saab luua ja kududa mustreid enda valitud laiuses ja pikkuses. Sellel masinal kadusid minu jaoks varasemad piirangud – sain oma mütsi esipaneeli jaoks luua täpselt õige pikkuse ja laiusega mustrikaarte. DesignaKnit programmis on mustrikaartide loomine üpris lihtne ja tõhus. Valminud mustrikaartide faile saab kohe kududes läbi katsetada ja vajadusel muudatusi sisse viia.

2.5 Proovimütsi kudumine

Kudusin uuel masinal ühe proovimütsi, mille peal katsetasin DesignaKnit programmis loodud mustrikaarte ja muid potentsiaalseid tehnilisi lahendusi. Proovimütsi kudusin oma värvitud lõngadega. Esipaneeli laiuseks võtsin 40 silmust. Kui olin arvutiga ühendatud masinal esipaneeli ära kudunud ja sirgeks aurutanud, siis tõstsin selle laiupidi tavalisele silmuskudumismasinale ja kudusin külge mütsiharja. Harja kudusin esipaneelist jäigema (suurema pingega ja väiksemate silmustega), lootuses, et siis püsib hari paremini püsti.

Üleminek esipaneeli ja mütsiharja vahel jäi kudumispingete erinevuse tõttu pisut konarlik. Suurema pingega kootud mütsihari jäi hoidma seljataha, mitte püsti ja kiskus esipaneeli liiga kuklasse. Mõistlikum on kududa kogu müts ühel masinal, sest masinate pinged ja seadistused on erinevad. Otsustasin edaspidi kududa kõik mütsidetailid arvutimasinal.

Järgnevalt mõõtsin esipaneeli ja harja keskossa tagapaneeli laiuse ja tõstsin vajaliku hulga harja silmuseid arvutimasinale. Kudusin tagapaneeli, kahandades aeg-ajalt mõlemast äärest silmuseid, et paneel kahaneks alaosas. Seda selleks, et müts rohkem pea kuju võtaks ja paremini pähe liibuks. Ka Eesti mütside kuklaosas tehakse sel samal põhjusel kahandusi. Tagapaneeli lahtised küljed õmblesin ülejäänud mütsiharja külge.

Seejärel tõstsin kõik mütsi allääre silmused ühes reas masinale, et kududa otsa mütsi krae (vt Foto 12). Otsustasin kududa mütsikrae sarnaselt mütsiharjale sakilise äärega. Sakilise ääre jagasin kaheks tunneliks, kus hakkasid jooksuma mütsinöörid. Sakilise äärega kraelahendus meeldis mulle ka selle pärast, et see andis mulle vabadust soovi korral kududa mustrit ka kraeosale. Soonikus kootud kraega oleks see olnud raskem.

Proovimüts (vt Foto 12) andis mulle palju vajalikku informatsiooni edaspidiseks. Otsustasin, et koon edaspidi pikema kraeosa, et see kataks kaela suuremas ulatuses. Mütsiharja hakkan

kuduma eraldi detailina ja õmblen selle käsitsi esipaneeli ja tagapaneeli vahele. Samuti koon eraldi detailina sakilise ääre mütsi esiserva. Edaspidistel mütsidel otsustasin kuklaosas vähem kahandada, et müts nii kuklasse ei kisuks.

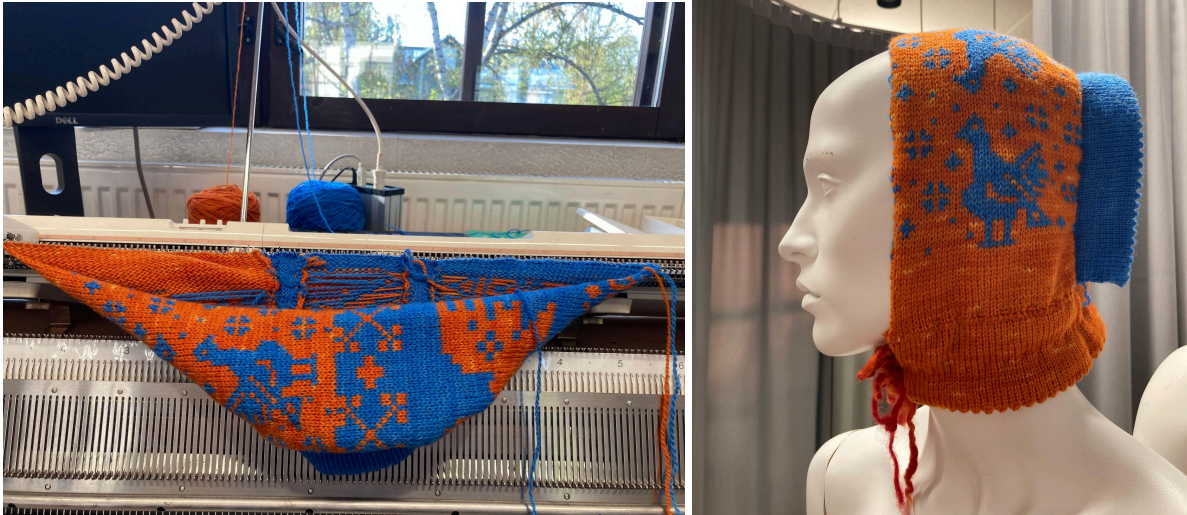

Foto 12. Vasakul: Poolik proovimüts on masinale tõstetud, et kududa kraeosa. Paremal: Valmis proovimüts

2.6 Esimese mütsi kudumine

Proovimütsil katsetatud linnumotiiv (vt Lisa 15) sobis oma suuruselt hästi paiknema mütsikandja kummagi kõrva peale. Selleks, et linnud täpselt kõrva peale jääksid, võtsin esipaneeli mõõdu aluseks enda mõõdu ühest kõrvast teiseni (vt Lisa 16). Selle mõõdu järgi oskasin paigutada mustrikaardil linnud õigesse kohta. Kui linnud olid paigas, lõin lindude ümber ülejäänud mustri. Mustridisaini ideid visandades köitsid mind rombide ja ovaalid (vt Foto 13). DesignaKnit programmis mustrikaarti luues said läbivaks jooneks ovaalsed marjad (vt Foto 14). Mütsi värvideks valisin lillakas-roosa ja sooja kollase.

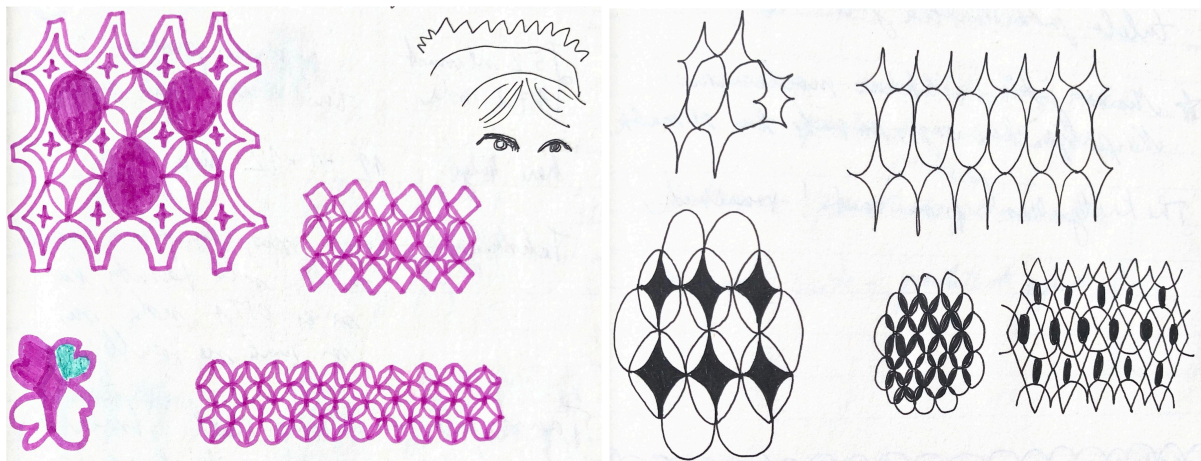

Foto 13. Mütsimustrite ideekavandid. Lõplikku disaini valisin läbivaks jooneks ovaalsed marjakesed

Foto 14. Vasakul: Esimese mütsi esipaneeli kudumine. Paremäl: Valmis esipaneel lindude ja marjadega

Esimese mütsi värvideks valisin lillakas-roosa ja kollase. Tagapaneeli kudusin esialgu ilma kahandusteta, sest proovimütsil kahandasin tagapaneelil liiga palju. Kahandusteta tagapaneel jättis mütsi kuklaosa liiga laiaks. Otsustasin kududa paneeli uuesti, seekord kahandades. Paraku keeldus tagapaneeli mustrikaart sel päeval edasisest koostööst ja pidin leidma muu lahenduse. Panin kandilise tagapaneeli uuesti masinale ja kudusin tüki mõlemasse otsa kahandused (vt Lisa 17).

Seejärel kudusin mütsiharja ja õmblesin selle esipaneeli ja tagapaneeli vahele. Mütsidetailide kokkuõmblemist alustasin tagapaneeli ülaservast. Kui see oli harja ja esipaneeli keskossa kinnitatud, siis õmblesin harja ja esipaneeliga kokku ka tagapaneeli küljed (vt Foto 15).

Foto 15. Vasakul: Esipaneel, hari ja tagapaneel nõõpnõeltega ühendatud. Paremalt: Mütsidetailide kokku õmblemine

Kui mütsi esipaneel, hari ja tagapaneel olid kokku õmmeldud, tõstsin mütsi alumise serva silmused ühes reas tagasi kudumismasinale. Selleks, et mütsidetailide kokkukudumine jääks sujuv, olin kudunud esi- ja tagapaneeli algusesse ja lõppu lisaridu teist värvi lõngaga. Nüüd tõstsin pooliku mütsi masinale ja harutasin lisaread üles (vt Foto 16). Sel viisil jäid masina nõeltele ilusad avatud silmused ning juurde kootud kraeosa sulandus teiste detailidega hästi kokku (vt Foto 17).

Foto 16. Müts on tõsetud masinale, et kududa külge kraeosa. Oranžid ja roosad lisaread on veel üles harutamata

Foto 17. Vasakul: Kraeosa kudumine on pooleli. Paremalt: Kraeosa on valmis kootud, vajab sirgeks aurutamist.

Järgnevalt mõõtsin ära mütsi esiääre pikkuse (esipaneel + krae) ja kududsin mütsi esiserva jaoks sakilise ääre. See tuli samasugune nagu mütsihari, lihtsalt pikem. Siis kudusin nõõrimasinaga mütsinõõri (vt Foto 18). Mütsinõõri panin jooksmas kraeossa tekkinud tunnelisse ja nõõri otsad tõmbasin esiserva sakilistest aukudest välja. Kinnitasin esiserva külge sakilise ääre ja õmblesin krae laiaks nõõritunneliks (vt Lisa 18).

Foto 18. Mütsinööri kudumine nõõrimasinaga. Nõõrimasinat vändates koovad neli nõela ringset kudet, millest tekib nõõr

Valmis mütsist tegime Pallase fotostuudios toote- ja meeleolufotosid (vt Foto 19).

Foto 19. Valmis müts kollektsioonist „HARIKIRI” Fotod: Merit Pallas

2.7 Teise mütsi kudumine

Teise mütsi värvideks valisin lillakas-roosa ja naturaalvalge. Kordasin esimese mütsi lõiget väikeste variatsioonidega. Esipaneel oli 40 silmust lai ja 156 rida pikk, nagu ka esimesel mütsil. Ülejäänud detailide mõõdud lähtuvad esipaneeli mõõtudest. Esipaneeli mustrikaardi disainisin sarnaselt esimesele – lindude ja marjadega. Teise mütsi disainis kasutasin sama lindu, mida olin perfokaardile mustrit luues juba katsetanud (vt Lisa 14). See lind oli oma mõõtudel vähem, kui esimese mütsi lind ja poleks üksikuna kõrva peal sama head efekti saavutanud. Seetõttu otsustasin linnumotiivi korrata kogu esipaneeli ulatuses, täiendades disaini taaskord marjadega. Tagapaneeli mustrikaardil märkisin seekord kohe silmuste kasvatamised ja kahandamised ära (vt Foto 20). Kudusin selle mütsi harja viis rida kõrgema, et see rohkem välja paistaks. Muus osas kattus teise mütsi kudumise ja viimistlemise protsess esimese mütsi omaga (vt Foto 21). Mõlemaid disainiprotsessi käigus valminud mütse pildistasime Pallase fotostuudios (vt Foto 22 - 24).

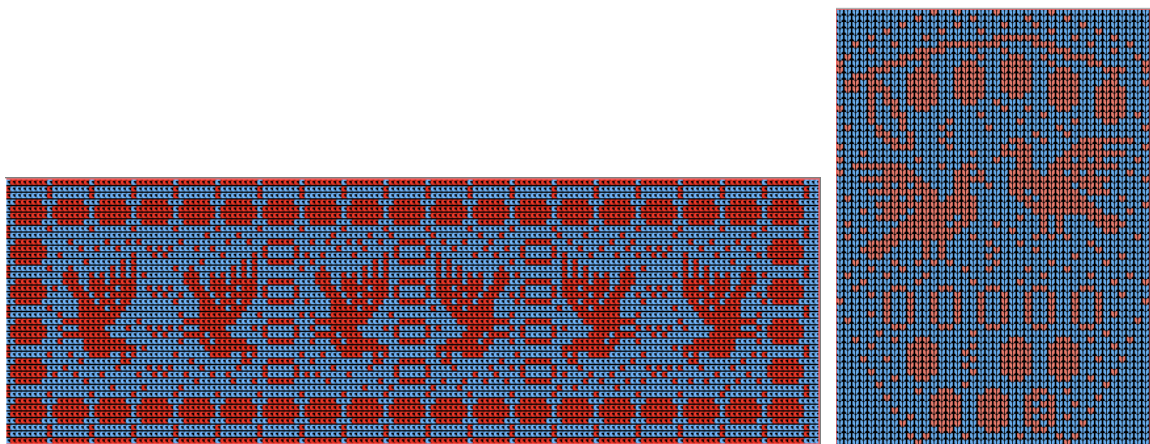

Foto 20. DesignaKnit programmis loodud esipaneeli mustrikaart (vasakul) ja tagapaneeli mustrikaart (paremal).

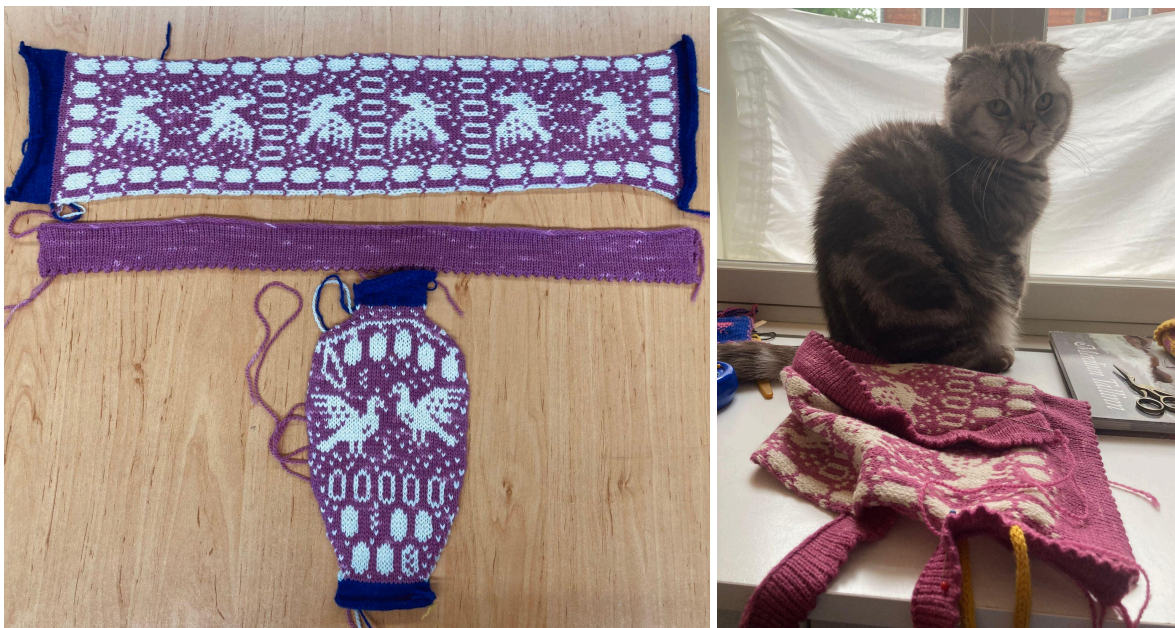

Foto 21. Vasakul: Mütsi esipaneel, hari ja tagapaneel. Paremal: Mütsi viimistlemine heas seltskonnas

Foto 22. Valmis müts kollektsioonist „HARIKIRI” Foto: Merit Pallas

Foto 23. Detailipilt ühest kollektsiooni „HARIKIRI” mütsist. Foto: Merit Pallas

Foto 24. Kaks mütsi kollektsioonist „HARIKIRI”. Foto: Merit Pallas

2.8 Disainiprotsessi analüüs

Edasiarendusena tahan ömmelda mütsinööri ümber tunneli, mis hoiab nööri paigal ja krae krookeid korrapärasemana. Praeguse disaini puhul on mütsi kraeosa tunnel liiga lai. Proovimütsil õmblesin nööridele kitsamad tunnelid ning kavatsen selle viimistlusvõtte võtta kasutusele ka teistel mütsidel. Esiserva sakilise ääre külge õmblemine osutus oodatust raskemaks. Sakiline äär kippus venima, olles vahel liiga lühike ja vahel liiga pikk. Seetõttu oli raske hoida õmmeldes ühtlast pinget. Võib-olla tasuks sakiline äär siiski kududa otse esiserva külge.

Minu mütsilõikel on esipaneeli mustrikaart 40 silmust lai ja 156 rida pikk. Tagapaneeli mustrikaart on 40 silmust lai ja 68 rida pikk. Neist mõõtudest lähtusin kõigis oma mütsidisainides. Disainiprotsessi peatükis kajastasin kahe mütsi valmimist viiest. Ülejäänud kolm mütsi kudusin samal põhimõttel ja sama lõike alusel. Kolmanda mütsi värvitoonideks valisin naturaalvalge ja oranži (vt Foto 25), mustri inspiratsiooni sain astelpaju marjadest ja Muhu sukalindudest (vt Foto 26). Neljandale mütsile kudusin lillakas-roosast ja sinisest lõngast Muhu kindalinnud ja marjavirnad (vt Foto 27). Naturaalvalge ja sinisega kootud viiendal mütsil jalutavad ringi uudishimulikud varesed (vt Foto 28). Disainides kasutatud Muhu mustrid on pärinevad raamatust „Muhu linnud” (vt Lisa 19).

Õppisin selle protsessi käigus väga palju, kindlasti arenesin nii silmuskudujana kui ka disainerina. Nautisin väga mustrite loomist, lõngade värvimist ja mütsi vormiga katsetamist. Kui hetkel töötasin välja ühe potentsiaalse mütsilõike, siis tulevikus tahaksin mütsi vormi, värvi ja mustritega veel katsetada. Usun, et avastamisrõõm siinkohal veel ei lõpe!

Foto 25. Kolmanda, neljanda ja viienda mütsi värvitoonid

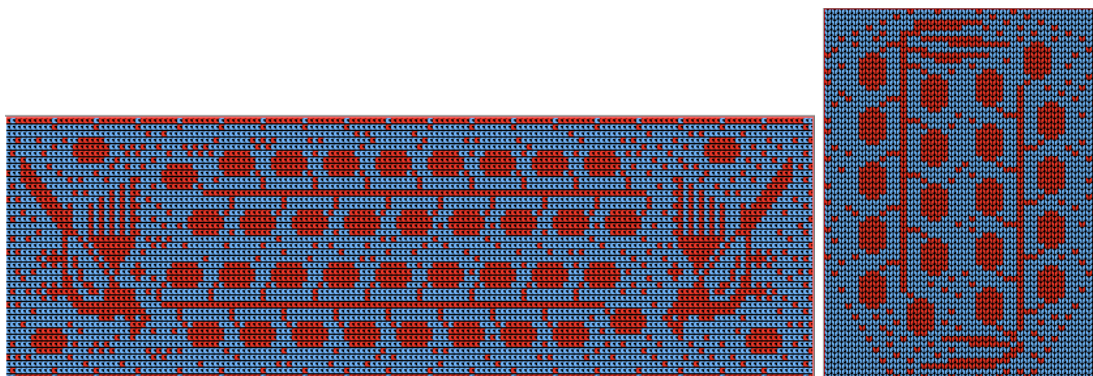

Foto 26. Kolmanda mütsi esipaneeli ja tagapaneeli mustrikaart

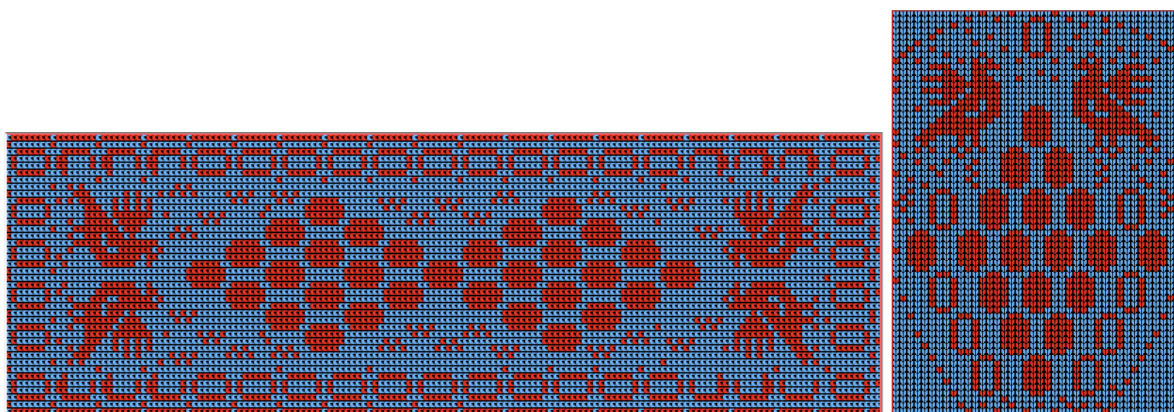

Foto 27. Neljanda mütsi esipaneeli ja tagapaneeli mustrikaart

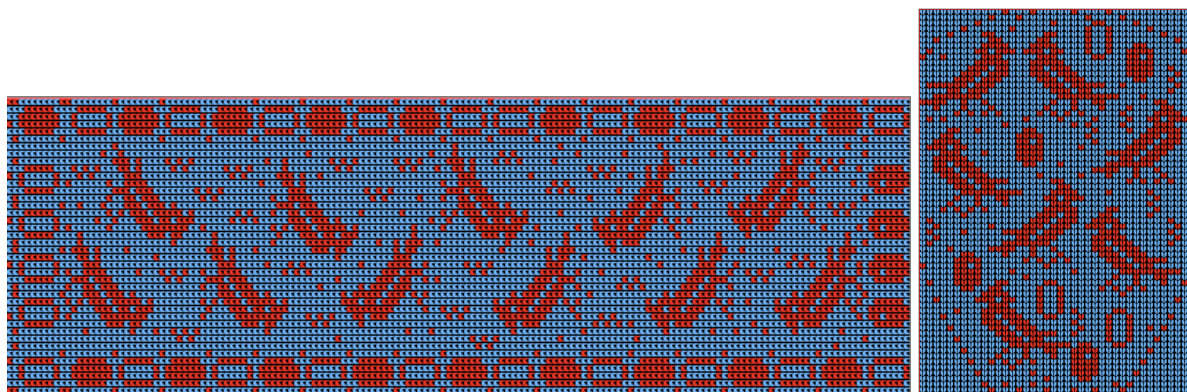

Foto 28. Viienda mütsi esipaneeli ja tagapaneeli mustrikaart

KOKKUVÕTE

Antud töö keskmes on „Eesti müts” – kabimütsi kujust ja kirivöö mustritest inspireeritud tütarlaste ja naiste müts. „Eesti mütsi”, „tanumütsi” või „harimütsi” nime all tuntud kootud mütsidest sai 20. sajandil eelkõige väliseestlaste seas oluline rahvusliku identiteedi kandja. Lõputöö raames tegin üleskutse kogumaks inimeste mälestusi ja fotosid Eesti mütsidest. Üleskutset saatis ootamatu edu ning minuga võttis ühendust hulgaliselt väliseestlasi, kes jagasid oma südamlikke lugusid ja armsaid fotosid Eesti mütsidest. Kajastasin kogutud materjale ka töö kirjalikus osas.

Harimütsi omapärane kuju ja kirevad mustrid inspireerisid mind kuduma viiest mütsist koosnevat mütsikollektsiooni „HARIKIRI”. Lõputöö eesmärgiks oli luua mütsidisaine, milles on säilinud Eesti mütsidele omane lustakas kirevus, kuid mis on vormi ja mustrite poolest uued. Töö praktilises osas keskendusin mütside tootearendusele. Kohandasin Eesti mütsi lõike silmuskudumismasinal kootavaks, tegin vormikatsetusi ning lõin uued mustri- ja värvikombinatsioonid. Lõputöö kirjalikus osas kajastasin kahe mütsi valmimisprotsessi.

Lõputööga alustades poleks ma osanud arvatagi, et saan sel teekonnal piiluda nii paljude väliseestlaste mälestustesse. Lisaks mustvalgetele lapsepõlvepiltidele saadeti mulle neist samadest mütsidest ka värvilisi fotosid. On märgiline, et nii mitmetel väliseestlastel on need ammu väikseks jäänud mütsid tänini alles. See kõneleb sellest, et Eesti mütsis on midagi, mida peetakse väärtuslikuks. See teadmine andis veelgi hoogu mu soovile need mütsid taas tänavapilti tuua. Kui väliseestlastele on Eesti mütsid meenutanud kodumaad, siis meile võiksid need mütsid meenutada neid.

SUMMARY

Product development of knitted hats inspired by the "Estonian hat", a characteristic of foreign Estonians in the 20th century

My interest in Estonian hats began during a visit to the Heimtali Museum, where I was inspired by a traditionally patterned hat donated by the Estonian Folk Art Society "TRIINU." Although I didn't manage to hand-knit it then, the experience sparked the idea for my graduation project – creating similar hats using a knitting machine. With a background in folk dance and a strong connection to Estonian national costumes, I often draw inspiration from heritage in my work. I have also always been fascinated by accessory design, so the idea of experimenting with the product development of hats felt both exciting and natural.

This thesis focuses on the "Estonian hat" – a traditional girls' and women's knitted hat inspired by elements of Estonian national clothing. The shape of the hat is similar to a coif and the patterns are from traditional woven belts. Known under names such as “Eesti müts”, “tanumüts”, or “harimüts”, these hats became an important symbol of national identity among Estonians living abroad during the 20th century. As part of the thesis, I launched a call to collect memories and photographs related to these hats. The initiative received an unexpectedly warm response, and many Estonians from the diaspora reached out to share heartfelt stories and cherished photos. These collected materials are also presented in the written part of the thesis.

The unique shape and colorful patterns of the *harimüts* inspired me to create a five-piece knitted hat collection titled *HARIKIRI*. The word “hari” in Estonian stands for the unique decoration in the back of the hat and word “kiri” is used to describe a knitted pattern. The aim of the thesis was to design contemporary hats that retain the vibrant charm of Estonian hats while introducing new forms and patterns. The practical part of the thesis focused on product development. I adapted the traditional hat shape for machine knitting, conducted form experiments, and created new pattern and color combinations. The making process of two hats is documented in the second chapter of the thesis.

When I began this thesis, I could not have imagined the emotional journey it would become. Many Estonians abroad still cherish their old, often long-outgrown hats, which speaks to their deep sentimental value. This realization further fueled my desire to bring the Estonian hat

back into modern everyday fashion. While these hats have served as a nostalgic reminder of home for the diaspora, they can now serve as a way for us to remember them.

KASUTATUD KIRJANDUS

Raamatud

- Kabur, Anu. *MUHU LINNUD*. Türi, Saara Kirjastus, 2016.
- Ränk, Arvi. *Eesti etnograafia sõnaraamat*. Tallinn, Eesti Keele Instituut, 1996.
- Viires, Ants. *Eesti rahvakunsti leksikon*. Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2007.

Pisitrükised [Koopiapraktika]

- Leola, Maarja. *Eesti müts ERM HM E 1222*. Koopiapraktika. Kõrgem Kunstikool Pallas, 2011.
- Must, Ester. *Eesti müts ERM HM 1419*. Koopiapraktika. Kõrgem Kunstikool Pallas, 2019.

Kirjavahetused

- Lisa 1: Liivandi, A. (2025). Meilivestlus. 10.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 2: Tõevälja, I. (2025). Meilivestlus. 10.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 3: Panti, P. (2025). Meilivestlus. 12.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 4: Ets, T. (2025). Meilivestlus. 10.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 5: Eichenbaum Barnes, E. (2025). Meilivestlus. 17.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 6: (Raudsepp) Beraldo, E. (2025). Meilivestlus. 19.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 7: Karu, G. (2025). Meilivestlus. 26.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 8: Kera, T. (2025). Meilivestlus. 28.04.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 9: Seeman Rombough, A. (2025). Meilivestlus. 02.05.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 10: West, K. (2025). Meilivestlus. 02.05.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 11: Kurvits, T. (2025). Meilivestlus. 05.05.2025. Kirjavahetus autori valduses.
- Lisa 12: Pupart, P. (2025). *Facebooki* kommentaar töö autori postituse all. 10.04.2025.

Pildimaterjal

- Foto 1: "Müts, tütarlapse." *Eesti muuseumide veebivärv [WWW]*, Eesti Ajaloomuuseum SA, 2020, <https://www.muis.ee/museaalview/3660793>. (07.02.2025).

Fotod 2: Piltide järjekord ülevalt alla:

1. müts: “eesti müts ERM HM E 1221.” *Eesti muuseumide veebivärv [WWW]*, Eesti Rahva Muuseum, <https://www.muis.ee/museaalview/1625061>. (07.02.2025).
2. müts: “eesti müts ERM HM E 1263.” *Eesti muuseumide veebivärv [WWW]*, Eesti Rahva Muuseum, <https://www.muis.ee/museaalview/1687267>. (07.02.2025).
3. müts: “eesti müts ERM HM E 1417.” *Eesti muuseumide veebivärv [WWW]*, Eesti Rahva Muuseum, 2015, <https://www.muis.ee/museaalview/2935445>. (07.02.2025).
4. müts: “eesti müts ERM HM E 1419.” *Eesti muuseumide veebivärv [WWW]*, Eesti Rahva Muuseum, 2015, <https://www.muis.ee/museaalview/2987735>. (07.02.2025).

Foto 3: Linask, Rein. “Tüdruk väikeste lumememmedega Danielsonis Connecticutis.” *Eesti muuseumide veebivärv [WWW]*, Eesti Rahva Muuseumi fotokogu, 2019, <https://www.muis.ee/museaalview/3714099>. (04.02.2025).

Pildimaterjal töö lisades

Lisa 1. Esimene foto: “Harimüts (child’s hat).” *Royal Ontario Museum [WWW]*, Royal Ontario Museum, 2008
<https://collections.rom.on.ca/objects/398044/harimuts-childs-hat?ctx=21c753c8-e24a-4fb6-af-fd-1b2f696d4f7f&idx=26>. (25.05.2025).

Lisa 1 Teine foto: Anu Liivandi erakogu

Lisa 2. Fotod: Ines Tõevälja erakogu

Lisa 4. Fotod: Tiina Etsi erakogu

Lisa 5. Fotod: Eva Eichenbaum Barnesi erakogu

Lisa 6. Foto: Evy (Raudsepp) Beraldo erakogu

Lisa 8. Fotod: Tiiu Kera Erakogu

Lisa 9. Foto: Ann Seeman Romboughi erakogu

Lisa 10. Fotod: Kairi Westi erakogu

Lisa 11. Fotod: Tiiu Kurvitsa erakogu

Lisa 14. Foto: Kabur, A. (2016) *MUHU LINNUD* (lk 11)

Lisa 15. Foto: Kabur, A. (2016) *MUHU LINNUD* (lk 48)

Lisa 19. Foto 1: Kabur, A. (2016) *MUHU LINNUD* (lk 5)

Lisa 19. Foto 2: Kabur, A. (2016) *MUHU LINNUD* (lk 23)

Lisa 19. Foto 3: Kabur, A. (2016) *MUHU LINNUD* (lk 48)

LISAD

Lisa 1. Anu Liivandi kiri ja fotod (10.04.2025)

Mina olen Anu Liivandi.

Töötasin tekstiil kuraatorina Royal Ontario Muuseumis kuni 2020.

Minu ema, Helmi Liivandi, oli tekstiil kunstnik.

Lisan foto harimütsist mida ta tegi minule kui ma olin 4-ja aastane ja informatsioon selle kohta kui see oli näitusel ROM'I tekstiil galeriis umbes 2008 aastal.

Lisan ka Kodukolle ajakirjast lehekülje kus see ilmus.

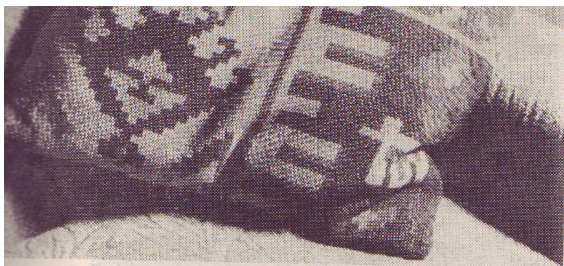
Ema ütles et ta tarvitas natuke valget angoora lõnga õrnuse pärast.

Ja temal oli väga hea värvitaju - - selle pärast värvid selles mütsis on ebatavalised, mitte otse võetud vöömustritest.

Anu Liivandile kootud harimüts. Foto: Royal Ontario Museum

Lisa 1. (järg)

Villaste lõngadega ristpistes tikitud sohvapadi
Muster saadaval toimetuses

Vöö

Möödud: 3x212 sm; narmad 5 palmikus.

Pärg

Möödud: 9x49 sm-ne pappvõru, mõlemalt küljelt kaetud valge pesuriidega, sellele peale pandud punane lilliline siidlint; samast lindist ripuvad 76 sm pikkused otsad seljal.

Pottmüts

Materjal: lillakaspunane lilliline siid.

KAMPSUN JA MÜTS 4-AASTASELE TÜDRUKULE

Sinakasrohelist jämedat lõnga 500 g, millest jätkub nii kampsunile kui ka mütsile.

Mustri kirjeldus: luua vardale 22 silma, kududa siledat pinda 5 varrast, siis

1. rida: 5 vasakut, 4 parempidi, 4 v, 4 p, 5 v.
2. „ parempidi.
3. „ 5 v, 4 p, 4 v, 4 p, 5 v.
4. „ 1 p, 2 silma abivardale, kududa 2 silma parempidi, 2 silma abivardalt parempidi, 4 p, 2 silma abivardale jne. lõpuni.
5. „ sama, mis kolmas.
6. „ parempidi.
7. „ sama, mis kolmas.

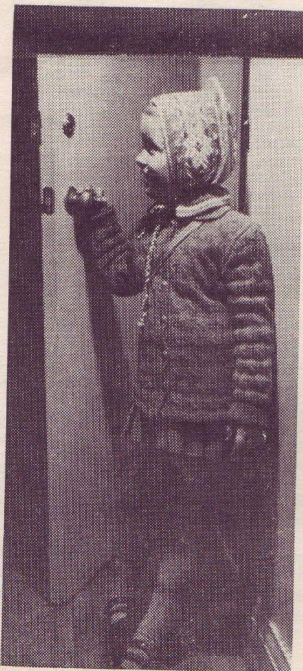
Seejärel kududa 5 varrast siledalt ja korrata mustrit nii, et palmik jääb eelmise mustriosa parempidise osa kohale.

Kampsun

Esimene hõlm: luua vardale 55 silma, kududa 5 varrast parempidi ja jätkata mustriga, jättes 6 silma nõõpauku kandiks, kududes neid parempidi. Käise auk hõlmal maha kududa 32 sm-il (12,5 tolli). Esimesel korral kahandada 9 silma ja viiel järgneval 1 silm, kokku 14 silma. 42 sm pikkusel (16,5") tükil maha kududa kaelus, esimesel vardal 11 silma ja kolmel järgneval 1 silm, kokku 14

silma. 6 nõõpauku jagatud vahedega kandile sisse kududa. Esimese hõlma pikkuseks 47 sm (18,5").

Selg: luua vardale 82 silma, kududa 5 varrast parempidi ja jätkata mustriga. 32. sm-il (12,5") kududa maha käise auk. Esimesel vardal kahandada 5 silma, kolmel järgneval 1 silm, kokku 8 silma. Selja pikkuseks 47 sm (16,5").

Varrastel kootud lapsemüts ja kampsun

mustrit, kasvatades igal 3,5 sm-il mõlemal poolel 1 silm, kokku 14 silma. Käis kududa 33 sm pikkuseks (13") ja kududa maha käise löike järele. Kogu käise pikkus 47 sm (18,5").

Krae: luua vardale 20 silma ja kududa parempidi 29 sm (11,5").

Müts

Värvid: valge angooralõng, tumeroosa, kollane, hall, mustjasroheline. Luua varrastele 115 silma ja kududa mustri osa 11 sm (4,5"), seejärel kududa parempidi kaks varrast valget lõnga, alates paremalt poolelt, edasi kududa põhivärvis 36 silma ja kasvatada 4 järgnevale silmale igale 1 lisaks, kududa 35 silma ja kasvatada samuti 4 silma ja kududa varras lõpuni. Jätkata põhivärvis 2,5 sm (1") ja kududa 2 varrast kollast samuti nagu valget, seejärel samuti 2 varrast halli ja jätkata põhivärvis 2,5 sm (1"). Edasi kududa 36 silma ja kahandada eelmised 4 kasvatatud silma 4 järgnevast silmast, kududa 35 silma ja korrata kahandamist, siis kududa 2 varrast halli, samuti nagu esimest valget triipu ja jätkata põhivärviga, kahandades teisel vardal ülalpool kahandatud kohtades kummalgi poolel veel 4 silma. Kududa põhivärvis 2,5 sm (1"), siis kududa kollasega alates paremalt poolelt parempidi 36 silma, siis kahandada 3 silma (kolm korda 2 silma kokku), kududa 23 silma ja korrata sama, kududa varras lõpuni. Kududa veel 1 varras kollast, siis kaks varrast põhivärvis parempidi ja kududa maha mõlemalt küljelt nii, et keskele jääb 25 silma vardale. Seejärel kududa põhivärvis 7 varrast parempidi, jätkata 2 sm (1") siledat pinda, siis kududa sisse osake mustrit. Kogu mütsi tagumise pinna pikkus on 16 sm (6 1/3"). Kiilu pikkusel kahandada kummalgi poolel 4 silma.

Müts pressida ja õmmelda ülemine kant äärtest kokku. Siis korjata vardale alumiseks ääreks 80 silma (mütsi kant kinnitada ettepoole) ja kududa põhivärvis 2 parempidi, 2 pahempidi 2,5 sm (1"), selle pinna sisse kududa augurida paela jaoks, jätkata siledat pinda 1 sm, seejärel kududa pahempidi 3 varrast roosat, siis 2 varrast põhivärvi siledalt, 3 varrast pahempidi valget, 2 varrast põhivärvis siledalt, 3 varrast kollast pahempidi ja kududa maha.

Heegeldada tugev valge kant esiservale ja keerutada ülejäänud lõngadest pael.

Märkus: Valget angooralõnga kududa koos hariliku valge villase lõngaga.

Mütsi muster saadaval toimetuses.

Lisa 2. Ines Tõevälja kiri ja fotod (10.04.2025)

Tere !

Minul oli selline müts 1953 ja seepärast proovisin kududa ka analoogse, kuna täpselt oli meelest, milline ta oli. Lisan pildid manustesse

Lisaks on üks kehva kvaliteediga pilt, kus paista mütsi tagumine pool, see ka aastast 1952-1953, selle kudus õp.Linda Takjas oma tütrele, Kajale, kes oli mu pinginaaber.

Tervitustega Ines Tõeväli.

Vasakpoolse tüdruku peas näha harimütsi kukalt. Foto: Ines Tõevälja erakogu

Ines Tõevälja mälu järgi kootud harimüts. Fotod: Ines Tõeväli

Lisa 3. Patricia Patni kirjad (12.04.2025)

Auroti märkus: Patricia Panti saatis mulle fotod ajakirjas „Piecework” ilmunud Eesti mütsi teemalisest artiklist. Samast artiklist saatis parema kvaliteediga skaneeringud Tiiu Kera (vt Lisa 8). Seetõttu ei lisa ma siia Patricia Patni saadetud fotosid.

Good morning,

I saw your post on FB this morning. There is a big article in « Piecework » magazine of January/February 2015. I can photo the pages to send to you if you send me your email.address, if you can't find the magazine. I love those hats and made a couple for my sister and daughters though I am not Estonian. My next door neighbours were Estonian and I did everything with them.

Regards,

Patricia Patni

Ottawa, Canada

(Pilte artiklist vt Lisa 8.)

Tere Marite,

Te olete teretulnud. Mul on nii hea, et ma sain aidata. Ma käisin eesti täiendus koolis sõbraga kaasa, Torontos, kui olin noor ja õppisn rääkima ja kirjutama eesti keeles.

Olen käinud Eestis 2 korda - 1994 ja 2004. Eesti laulu ja tantsupidu oli nii ilus!

Parimat

Patricia

Lisa 4. Tiina Etsi kirjad ja fotod (10.04.2025)

Tere!

Need failid leidsin arvutist kohe. Kahjuks pole neile algseid allikaid juurde märgitud. Kudumisjuhised on inglise keeles, kuna – kui õigesti mäletan – palus USA kudumisguru Nancy Bush mitu-mitu aastat tagasi, et ma need tõlgiks. Ei tea, kuhu eestikeelsed originaalid jäid.

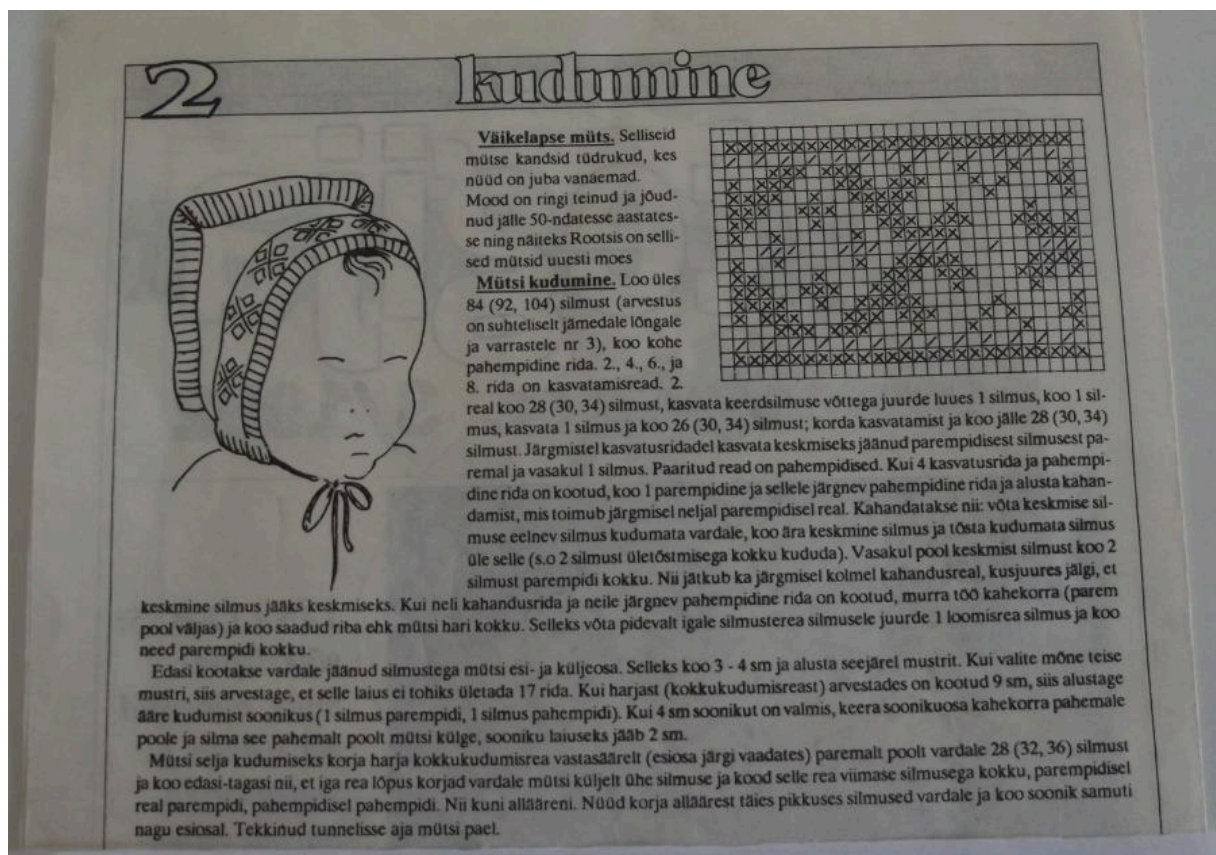
Teine väliseestlane, kellel on kindlasti olemas selletaoline lapsepõlve mütsikene (ja ehk andmeid selle kohta), on Tiiu Kera (t.kera2@gmail.com). Tasuks ka tema poole pöörduda.

Oma mütsikest/mütsikesi pean veel veidi otsima, siis pildistan ja saadan ka need fotod. Pärast 4 aasta tagust kolimist on mõnede asjade asukoht ikka veel teadmata.

Jõudu tööle!

Tiina

PS - Fotodel modelleerin mütsi mina ise. Teadagi mitu aastakümnet tagasi (olen praegu 71-aastane). Mütsi autoriks on minu vanaema Rosalie Vallner (Valgast).

Eesti mütsi kudumisõpetus. Väljaanne teadmata. Foto: Tiina Ets

Lisa 4. (järg)

Tiina Ets poseerimas vanaema kootud Eesti mütsiga. Fotod: Tiina Etsi erakogu

Kiri 2.

Leidsin üles need mütsikesed, mida vanaema mulle kodus. Rohelisega on muidugi see, mis varem saadetud fotodel näha. Kollane on tunduvalt pisem, peaaegu et beebimüts.

Siin mõned fotod.

Tiina

Tiina Etsi vanaema Rosalie Vallneri kootud Eesti müts. Fotod: Tiina Ets

Lisa 4. (järg)

Rosalie Vallneri kootud Eesti müts. Fotod: Tiina Ets

Lisa 5. Eva Eichenbaum Barnesi kirjad ja fotod (17.04.2025)

Tervitusi Kanadast, Kingstonist: Kas Teie Eesti Elus trükitud päring ajalooliste faktide saamiseks mütside kohta tuleb kaugelt Eestist?

Olen just lugenud Teie lootusest leida infot ja lugusid unikaalse Eesti peakattete kohta, mida kanti diasporaas pärast II maailmasõda.

Mina olen Eva Eichenbaum Barnes. Minu vanemad olid 1944. aasta septembris noored põgenikud, kui nad põgenesid Eestist, ilma vanemateta, üle Läänemere Rootsi. Sündisin Rootsis 1951 aastal. Kanadasse tulime 1953. aastal. Kasvasin üles Niagara Fallsi linnas. Minu isiklikus kollektsioonis on paar suusamütsi mida kodus minu Tädi Hilda, Tõrvas, Eestis. Kujunduses olev muster on eestimaine. Tädi saatis need mulle viiskummend aastat tagasi, kui olin noor kooliõpetaja St. Catharinesi linnas (Kanadas). Lootsin neid kanda oma pruuni talvemantliga. Vahel ikka kannan neid, külmases ilmas. Müts toob tagasi palju mälestusi.

Tädi Hilda (Eichenbaum Mikk) sündis 1921. aastal Valga lähedal, Lõve alevis. Eeloleval nädalavahetusel tähistab ta Tõrvas oma 104. sünnipäeva. Kahjuks ei usu ma, et ta on enam kaua meiega, sest tema elu on olnud pikk ja tervis on nüüd väga õrn. Ta oli tõeline kuntsnik väga mitmel viisil. Usun, et noorena õppis ta enne suurt sõda kasitööd nagu peen kudumist, pitsi tegemist ja tikkimist. Ta õppis vist Tallinna erikoolis. Kahjuks ma enam ei mäleta. Hilda Mikku loometöö on alati olnud suurepärase.

Ma ei tea, kuidas nägid välja need Eesti mütsid, mida kandsid Stockholmi koolilapsed. Võib-olla on nad juhuslikult sarnased minu oma mütsidega?

Lisan siinjuures mõned fotod. Kui need võiksid huvi pakkuda, võiksin nende mütside kohta mõnda seletust saata. Neid on kantud suusatamisel ja talvisel telkimisel Seedriorus, eesti lastelaagris siin Kanadas. Kandsin neid uhkusega ka talvel, kui tavalist Kanada riietust, igal pool, kui kolisime abikaasaga Kanada läänerannikule Briti Columbiasse, Victoria linna, kolm-kümmend aastat tagasi.

Kandsin ühte müstidest hiljuti Kingstonis meie raekoja ees toimunud avalikul poliitilisel meeleväljendusel, kui sõda algas Ukrainas kolm aastat tagasi. Kandsin Tädi Hilda tehtud mütsi, mille mustriks olid Ukraina värvid, sinine ja kollane, hoides samal ajal üleval suurt südant, et näidata Eesti ja Kanada südamliku toetust ukrainas rahvale praegusel kohutaval ajal.

Fotod on lisatud. Kui saan veel abiks olla, siis aitan väga hea meelega.

Teie uurimus kõlab väga huvitav. Muide, ajakiri, mida diasporaas eesti naised kasutasid kudumist, omblust ja tekstiilikunsti autentsete mustrite loomisel, kandis nime TRIINU. Seda avaldati Torontos

Lisa 5. (järg)

aastakümneid. Torontos asuvas Eesti muuseumikogus võib olla praegu mõni arhiivikoopia. Isegi voi-bolla terve "set". Võib-olla Piret Noorhani saaks aidata. Ma arvan et Piret on ikka VEMU (Valis Eesti Muuseumi) esinaine. www.vemu.ca Pireti kontakti aadress on: piret.noorhani@vemu.ca

Loodan et sellest on abi. Parimate soovidega, Eva Eichenbaum (Barnes) Kingston, Ontarios

#2... Tere: Sooviks väga, et mu mälu oleks parem. Ma arvan et ma mäletan, et minu vanaema Helme piirkonnast, Minna Eichenbaum, tegi mulle sellise mütsi, koos kootud kampsuniga, ja selle saatis Eestist Kanadasse, kui ma olin umbes kaheksa-aastane, võib-olla 1959. aastal. Aga see oli Nõukogude Venemaa okupatsioonial, kui kudumislõnga oli Eestis väga vähe. Kahjuks oli lõng väga kare ning ma ei saanud mütsi ega kampsunit palju kanda.

Need imeväärsed mütsid mille minu tädi Hilda Eichenbaum Mikk (Tõrvas) kodus mulle 1970.aastatel, olid vist kuidagi koopiad minu vanaema loodud mütsist. Aga võib-olla ma eksin, ja nägin pilti ühes minu emale Rootsist saadetud naiste ajakirjas. (Mamma luges *Arent Runti* ja *Allersi* ajakirju Rootsi keeles.)

Minu ristiema Leida Tammaru (kes põgenes 1944. aastal septembris koos minu ema Ellen Aasamäega, Karksi-Nuiast Mulgimaalt), asus lõpuks elama Ameerikasse Los Angelesse Californiasse. Ka tema proovis 1970. aastatel sellist mütsi kududa, kinkides selle mulle sünnipäevaks, kuid tal polnud tol ajal juurdepääsu eestiparastele traditsioonilistele mustritele. Meil polnud internetti ja suhtlus Eesti ja välisriikide vahel oli rangalt kontrollitud. Leida lõi oma disaini ise (Foto: oranz müts.) Kandsin seda mütsi talvel üsna tihti, eriti kui käisin suusatamas, noore naisena kahekümneendates eluaastates.

(Siinjuures on foto, mis on tehtud koos minu vennaga, Toomas Eichenbaumiga, ja tema sõbraga, Hanno Bohliga, umbes 1977. aastal. See on tehtud Seedriorus, Toronto lähedal asuvas Eesti Laste Suvelaagris. Siin hoiti elus Eesti kultuuri diasporas. LINK: <https://seedrioru.com/web2/>)

Kuna minu tädi Hildale õpetati noore naisena tekstiilikunsti, ei heidutanud teda keeruline Eesti mustrite kudumine populaarseks traditsiooniliseks Rootsi mütsi disainiks.

Nagu mainitud, olen neid armsaid mütse kandnud kogu elu aeg, et tähistada oma Eesti pärandit. (Foto: minust ja mu abikaasast Jack Barnesist Põhja-Saanichis Briti Columbias Kanadas, koos noore naabriga.)

Samuti on foto minust (paremal pool) koos oma läänerranniku Eesti sõbra Anne Paesüld Lightiga Vancouveri saarel. See pilt tehti reklaami osana, mille eesmärk oli aidata luua 1990. aastatel selles

Lisa 5. (järg)

piirkonnas teise põlvkonna eestlaste kogukonda. Meil kõigil oli rääkida sarnaseid lugusid üleskasvamisest ja sellest, mida eestlusest meile uuele maale immigrantidena tähendas.

Kolmas ja viimane e-meil on tulemas... Eva Eichenbaum Barnes, Kingston, Ontario, Canada

#3-Mütsid: Aga mina kandsin oma tädi Hilda kootud Eesti mütsi, väga hiljuti, nüüd oma vanaduses, suurima uhkusega ja kirega poliitilisel meeleavaldusel Kingstoni raekoja ees külmal talve päaeval 2022. aastal veebruaris, kui Ukrainat rünnati. (Fotod on lisatud.)

Olen neid kootud kingitusi kogu oma elu kalliks pidanud. Eelmisel aastal (2024) tegi kohalik Kanada kudumisekspert, nimega Lorna Lutz, mulle uue sinise talve mütsi, samas stiilis, mis sobiks talvel minu piduliku Viru Nigula seelikuga. (Foto.)

Muide, 1956. aasta *Triinu* ajakiri, mille kaanel oli pilt suusamütsist, oli ainult talvine vaatepilt. Kahjuks pole mütsi ega ka mustrit seespool mainitud.

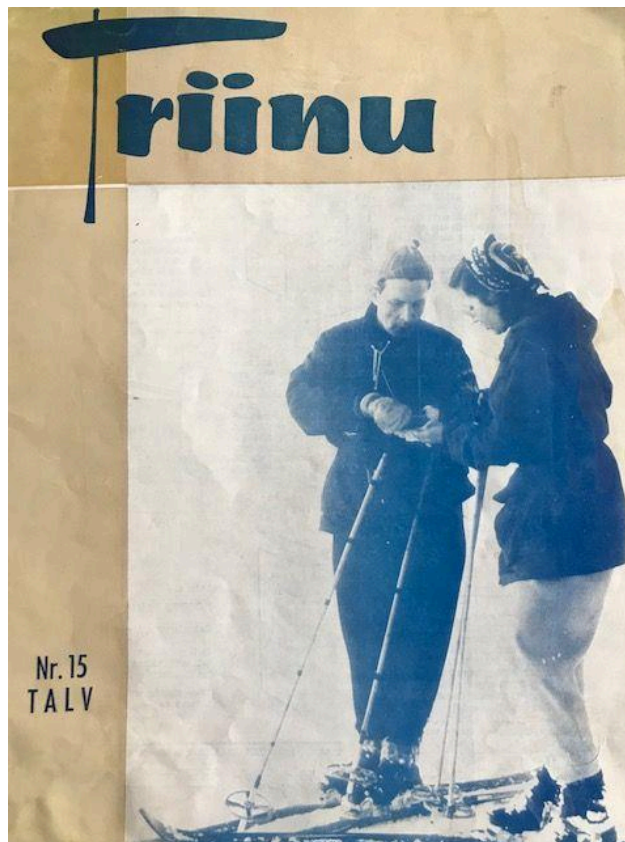
Kas Teie sooviksite ühendust võtta minu tädi-tütrega, Ines Pilleriga, kes elab Tõrvas? Ines on kooliõpetaja ja lasteraamatute autor. Ta hoolitseb minu tädi Hilda eest tema viimastel päevadel. Hilda tähistas möödunud lihavõtte nädalavahetusel oma 104. sünnipäeva. (Siinjuures on foto Hildast, aasta aega tagasi, nende kahe imelise, armsate mütsi valmistajast, koos Tõrva linnapeaga, kes tõi lillekimbu sünnipäevaks. Minu nõbu Ines on paremal.) Tädi Hilda saaks ehk vastata paarile küsimusele nende mütside kohta ja Ines saaks ehk rääkida Hilda tähelepanuväärsetest oskustest tekstiilikunstis.

See on Teil väga huvitav projekt. Tahaksin kuulda kõigest, mida Teie oma uurimistöö käigus avastate nende Stockholmi Eesti kooli mütsidest.

Soovin Teile sellel teekonnal head edu! Palun andke mulle teada kui saaks veel abiks olla.

Tervitades, Eva Eichenbaum Barnes, Kingston, Ontario, Canada

Lisa 5. (järg)

Eesti müts ajakirja Triinu esikaanel aastal 1956. Foto: Eva Eichenbaum Barnes

Keskel Valgamaa vanim elanik Hilda Eichenbaum Mikk, kes on kudunud mitmeid Eesti mütse. Foto: Eva Eichenbaum Barnesi erakogu

Näiteid Hilda Eichenbaum Miku kootud Eesti mütsidest. Foto: Eva Eichenbaum

Keskel Eva Eichenbaum Barnes Eesti mütsiga aastal 1976. Foto: Eva Eichenbaum Barnesi erakogu.

Lisa 5. (järg)

Eva koos abikaasa ja noore naabriga aastal 1992. Foto: Eva Eichenbaum Barnesi erakogu.

Anne Paesüld Light ja Eva Eichenbaum Barnes kandmas Eesti mütse aastal 1994. Foto: Eva Eichenbaum Barnesi erakogu.

Lisa 6. Evy (Raudsepp) Beraldo kiri ja foto (19.04.2025)

Tere,

Lisan siia oma pildi, Eesti müts peas, Hamiltonis 1955a. Usun et vanaema kodus selle. Tema elas meiega. Müts kindlasti anti edasi kui minule väikseks jäi. Tume värv oli roheline ja valge angora lõngast äär. Kahjuks värvilist pilti ei ole.

Evy (Raudsepp) Beraldo

Evy (Raudsepp) Beraldo kandmas Eesti mütsi aastal 1955. Foto: Evy (Raudsepp) Beraldo erakogu.

Lisa 7. Gilda Karu kiri (26.04.2025)

Lugesin huviga et Teie uurite Eesti mütsi. Kunagi ilmus üks kirjutis et naised hakkasid neid kuduma kasutatud lõngast põgeniku ajal. Kui ma suudan seda leida siis saadan Teile. Minu ema kodus mulle niisuguse mütsi kui olin laps. Ameerika koolis lapsed narrisid mind et mul oli "kalkuni müts" sest see tagant osa nägi välja nagu Ameerika kalkuni saba. Kui olin ülikoolis üle 50 aastat tagasi palusin et ema kuduks mulle uue mütsi mis mul on veel olemas. Jõudu tööle!

Gilda Karu, 402 S. Evergreen Ave., Arlington Heights, IL 60005 USA

Lisa 8. Tiiu Kera kirjad ja fotod (28.04.2025)

Tere Marite!

Leidsin documentid:

- Image 67 on Piecework, USA käsitöö ajakiri, Märts-Aprill 2013 milles Ameerika Eestlana palus info tanumütsist. Mina vastasin ajalehele ja nad panid Nancy Bushi uurima ja artikkli kirjutama
- Image 68 on järjekorra lehekülj kus on Nancy Bushi artikkeeli tiitel, Piecework, Jaan-veeb 2014
- Image 69 - 75 on artikkel
- Image 78 on artikkel Saarte Hääl ajakirjas Aprill 2013 kus on artikkel tanumütsidest
- Image 20250428 on Ilvi Jõe-Cannoni saatetud, foto on Pittsburgh Pennsylvania ajalehest 12 Dec 1950, kui Ilvi ja tema pere saabusid Ameerikasse. Kõigil on tanumütsid peas.

Need on suured failid, nii et ma saadan pool selle mailiga, ja pool teisega.

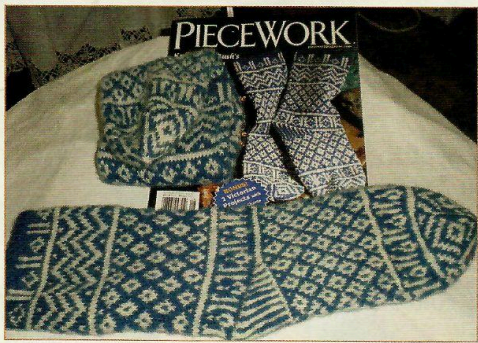
Kõike head oma uurimis tööga. Oleks tore kokkusaada suvel. Olen Eestis 22 juuni kuni 13 august suurem osa Tallinnas, aga Craft Campis Viljandis 13-19 juuli.

Parimate soovidega,

Tiiu

PIECEWORK

BY POST Mar/Apr 2013

Barbara Tucker's Egyptian socks knitted from Nancy Bush's design.

Lucy Worthen's Victorian miser's purse knitted from Lesley O'Connell Edward's design.

From Our Readers' Hands

I was thrilled to see the cover image of Nancy Bush's Egyptian Socks ("Egyptian Socks to Knit") in the July/August 2012 issue. I am from Germany, and when I was a teenager, my mother rented our upstairs apartment to an Egyptian family. While knitting the Egyptian socks, I often thought about the good times I had with that family.

Barbara Tucker
Via Email

I have completed the miser's purse from Lesley O'Connell Edwards's instructions in the January/February 2012 issue ("A Victorian Miser's Purse") and wanted to share it with you.

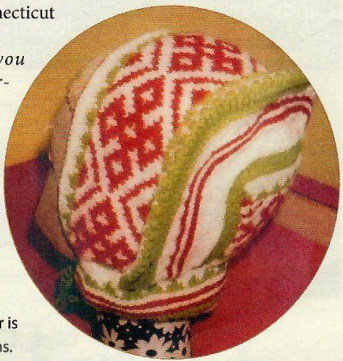
Lucy Worthen
Via Email

Seeking Information

When I was five or six years old in the 1940s in Germany, a particular style of knitted cap was all the rage; almost every little girl had one. I have searched for a pattern for this cap but have been unable to find one. I think the design knitted into the cap would place it in the Baltic region.

Karin Gottier
Tolland, Connecticut

Readers, if you have any information for Karin, please let us know. Contact information is on page 2.

An example of the knitted cap for which Karin Gottier is seeking instructions.

Corrections

In "Pillow Perfection: Bucks Point Lace" (May/June 2012), we listed Alexandra Stillwell's *All About Making Geometrical Bucks Point Lace* as out of print. The book is available.

0 73361 94755 0
Display until May 6, 2013
pieceworkmagazine.com
MARCH/APRIL 2013

Väliseestlase Karin Gottieri üleskutse leidmaks infot Eesti mütsi kohta ajakirjas Piecework. Foto: Tiiu Kera

PIECEWORK®

Volume XXIII Number 1

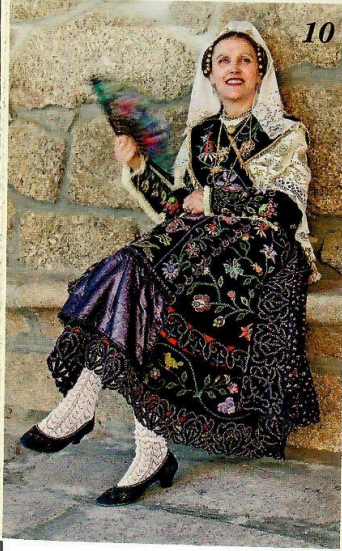
54

40

26

10

36

Departments

- 2 Notions**
Letter from the editor
- 4 By Post**
Letters from readers
- 6 Calendar**
Upcoming events
- 8 Necessities**
Products of interest
- 64 Abbreviations and Techniques**
Definitions

- 10 The Lace Socks of Spanish Charra Dancers**
Donna Druchunas
- 13 Lace Dancing Socks from Spain**
Donna Druchunas
- 16 Fashion for All: Garments Knitted from Wool Yarn in Elizabethan England**
Lesley O'Connell Edwards
- 20 Taranaki Armed Constabulary Rugby Team and Gentleman's Under-Shirt**
Mary Lycan and Mrs. George Cupples
- 26 Finnish Folk Museums: Conserving Local Textile Culture in Rural Areas**
Carol Huebscher Rhoades
- 30 Sweater Traditions from Finland: Võrå-Inspired Arm Warmers**
Carol Huebscher Rhoades
- 32 Mary Rowlandson: Knitting in Captivity**
Veronica Patterson
- 36 Tell Them of Us: Knitting Vintage Garments for a World War I-Era Movie**
Melanie Smith
- 38 Tell Them of Us Baby Bib**
Melanie Smith
- 40 A Crown Prince, a Knitted Sweater, and Escape from Nazi Invasion**
Laura Ricketts
- 44 The Crown Prince's Sweater**
Laura Ricketts
- 48 Eesti Tanumüts: A Symbol of Estonian Nationality**
Nancy Bush
- 54 Aire's Eesti Müts**
Nancy Bush
- 58 Remembering the Humanitarian Project That Time Forgot**
Marc Shapiro
- 61 Operation Kid Knit's Heelless Spiral Socks**

Visit **Pieceworkmagazine.com** for free projects and articles; a link to sign up for our eNewsletter, *Needlework Traditions*; the *PieceWork* index; this issue's Calendar; recommended books; back issues; and much more!

JANUARY/FEBRUARY 2015 PIECEWORK 1

Foto ajakirja Piecework sisukorrast, kus on leitavad ka Eesti mütsi teemalsed artiklid. Foto: Tiiu Kera

Eesti Tanumüts

A Symbol of Estonian Nationality

NANCY BUSH

Tiiu Kera wearing a *tanumüts* and trousers made from a US army blanket. Tiiu was born in the Displaced Persons camp in Geislingen, Germany, and immigrated with her parents to the United States; she is a retired US Air Force major general. The photograph was taken in the second half of the 1940s when Tiiu and her parents were in the camp awaiting settlement in the United States. She believes that her mother knitted the hat. Photograph courtesy of Tiiu Kera.

The *tanumüts* (plural, *tanumütsid*) is an Estonian knitted hat with a special story. I first learned of this hat more than twenty years ago when Anu Liivandi, Assistant Curator (Textiles and Fashions) at the Royal Ontario Museum in Toronto, showed me a page from the January 1952 issue of *Kodukolle* [Fireside] magazine, published in Toronto in Estonian. It showed a young girl, Anu Liivandi herself, in an unusual knitted hat made by her mother, Helgi Liivandi; it was Helgi who had written the accompanying pattern for the hat.

The next time I saw a hat like this was several years later at an Estonian event in Portland, Oregon. Although brightly colored and ornately patterned, it was not fashionable, and it looked complicated to

knit as well, an example of Estonian knitwear from the past, but not of immediate interest to me.

Years later, after immersing myself in Estonian knitting, literature, and history, I ran across another of these hats in a query that appeared in the March/April 2013 issue of *PieceWork*. When I saw the image, I knew exactly what it was, and I knew that the time had come to find out more about it.

I learned that this style of hat, known variously as *tanumüts* (*tanu*, "coif" or "bonnet," + *müts*, "hat"), *harimüts* ("coxcomb hat"), and *Eesti müts* ("Estonian hat"), dates from the 1930s. The hats were made by mothers, grandmothers, and aunts and worn by girls and women. Although many were decorated with traditional woven belt patterns, they were not part of traditional folk clothing but were created as a modern fashion. Later they became a symbol of Estonian nationality, a symbol of hope. Making and wearing one created a tenuous thread of attachment to a homeland that was under siege and soon to be occupied for a very long time.

Nancy Bushi koostatud artikkel Eesti mütsidest 1. lehekülj. Foto: Tiiu Kera

Lisa 8. (järg)

The cover of *When the Noise Had Ended: Geislingen's DP Children Remember* published by Lakeshore Press in 2009. It pictures a large gathering of Estonian children and there are many, many little girls wearing *tanumütsid*. Photograph courtesy of Miriam Lind Lagus.

Incongruous as it may seem to place "knitting" in the same thought as "war," "displaced persons," and "exile," knitting can bring solace, provide covering and warmth, and can offer an escape from the rigors of daily life in difficult, even dangerous, circumstances. I believe that these Estonian hats helped their makers and wearers in these ways while offering a connection to home in a time of hardship.

In 1939, the Molotov-Ribbentrop Pact between Soviet Russia and Nazi Germany was enacted. Although this agreement publicly guaranteed nonaggression between the two parties and promised that neither party would aid the other's enemy, secretly it split the Baltic States—Estonia, Latvia, Lithuania, as well as Romania, Poland, and Finland—into "spheres of influence" for Russia and Germany. World War II began September 1, 1939, when Germany invaded Poland. On November 30, the Soviet Union invaded Finland; its annexations of Estonia, Latvia, Lithuania, and parts of Romania followed.

Following the Soviet takeover in June 1940, more than 60,000 Estonians were either deported or killed; many others were "recruited" to join the Soviet forces to fight. The Molotov-Ribbentrop Pact was in force until the Nazis broke it by invading the Soviet Union in June 1941. The Baltic States were under Nazi control in a matter of weeks. Now the enemy changed, and citizens of those countries who, willingly or not, had supported the Soviet powers were suspect, and many more went missing or were forced to fight against their former rulers.

Miriam Lind Lagus was born in Haapsalu, Estonia, spent four years with her family at a Displaced Persons Camp in Geislingen, Germany, and immigrated to the United States in 1949. She is shown here with her parents, grandparents, aunt, uncle, and siblings. Miriam and her sister Reet are both wearing their *tanumütsid*. Front Row: Miriam Lind (at left), Mart Lind, Reet Lind. Second Row: Agnes Rae, grandmother, S. Eduard Lind, father, Helgi Lind, mother, Tarmo Rae, uncle. Third Row: Jutta Rae, aunt, and August Rae, grandfather. Photograph courtesy of Miriam Lind Lagus.

When the war ended in 1945, the Soviet Union was again in a position of strength, and nearly fifty years of occupation of the Baltic States, including Estonia, began. Additional deportations, murder, and exile began as well. Many in the Baltic States continued to resist the Soviet occupation. Estonian fighters, known as the Forest Brothers, took shelter in the woods, making the forest a base for the resistance.

Lisa 8. (järg)

Left: Three *tanumütsid* that Marje Reinans's grandmother Helene Liiva knitted. The one in the center is the oldest and was made while her grandmother was in a Displaced Person camp in Germany; the other two were made after the family immigrated to Sweden. This style of hat was first knitted in the last half of the 1930s. It covers the ears and has a distinctive raised rim which circles the head; the back is flat. The hats are decorated with colorful, ornate patterns, often taken from woven belts, which are part of national clothing.

Below: The oldest of the three *tanumütsid* made by Marje Reinans's grandmother is lined. This hat was knitted while her grandmother was in a Displaced Persons camp in Germany.

Photographs by Joe Coca.

Amid the upheaval, panic, and fear, more than 70,000 Estonians risked their lives to flee their homeland in small boats across the Baltic Sea to Sweden or escaped on foot or on hospital ships and merchant vessels toward the west. Some 50,000 made their way to Germany. The lucky ones who arrived on dry land were designated "displaced persons" (DPs) and placed in the care of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) and later, the International Refugee Organization (IRO). Camps to house them were set up in military barracks, hotels, castles, hospitals, and even private homes.

It was in the camps that families could find shelter, try to regain order in their lives, and begin to rebuild. Most had lost everything—family, homeland, property, possessions. In the camps, the DPs started schools, organized churches and choirs, and published newspapers and books. The friendships and the cultural and political organizations that they established that continued in their new homes helped to preserve their culture as they pressed for the independence of their Estonian homeland; independence was gained in 1991. Between 1947 and 1953, many of the Estonian DPs who were unable or unwilling to return home to an unknown fate in an occupied country were resettled, immigrating to Belgium, the United Kingdom, Canada, Australia, France, the United States, and other countries.

On the way to the camps and other safe places, basic needs—shelter, food, and health care—were paramount, and knitting took a back seat. But as these needs were met, others, such as the comforts of home and warm clothing, were addressed, and perhaps that is where knitting began to play a more prominent role.

Knitted *tanumütsid* were among those needs. The cover of *When the Noise Had Ended: Geislingen's DP Children Remember* (see Further Reading) tells us much about their popularity. On

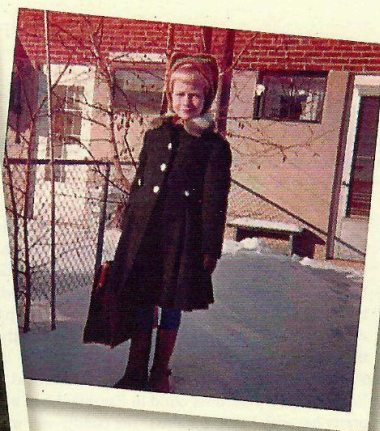
Lisa 8. (järg)

it is shown a large gathering of Estonian children, many wearing tanumütsid, at one of the camps established in the American Zone of Germany following the end of World War II. Some of the hats might have been made before leaving Estonia, but many more were made after families were resettled. Because yarn, like everything else, was scarce, knitters raveled worn-out sweaters and army-issue blankets, reusing the yarn to knit hats, mittens, gloves, scarves, and socks. The colors were not necessarily to one's liking. Koidula Muutik, now living in Australia, remembers her mother-in-law telling her,

"... [O]nce they received a heap of woolen American army blankets, more than were needed. The women sat down and unraveled the excess into skeins! Some of the women went out into the countryside, gathered leaves, berries, et al., came back, boiled them up and dyed some of the skeins."

Tanumütsid, with their distinctive patterns, reminded Estonians who wore them and those who saw them of their national clothing; the patterns announced their Estonian-ness. Distinctiveness wasn't always an asset: sometimes local children would tease the immigrant girls who wore the hats, marking them as foreign, displaced, and immigrants. Although I've been told that a pattern for the tanumüts was published in an Estonian women's magazine in the 1930s, I haven't seen it, and neither have others researching knitting traditions in Estonia. There are several ways to construct a tanumüts; it seems that most were made by looking at a finished one, perhaps with some advice from an experienced knitter.

Marje Reinans (born in Estonia, now living in Sweden) showed me copies of photographs she had preserved when she, her mother, and grandmother fled Estonia together; the 4½-by-3½ inch (11.4-by-8.9-cm) images were of pages in books showing charted belt patterns from different regions in Estonia. The back of each photograph had a key indicating which colors were used in which part of the pattern. It was from these small images that Marje's grandmother Helene Liiva found her inspiration for the tanumütsid that she knitted for Marje. Marje has

Above: Tiina Ets is wearing the tanumüts that her grandmother, who spent five years in a refugee camp in Germany after fleeing from her native Estonia, knitted for her in 1961. Photograph courtesy of Tiina Ets.

Top Left: Anu Mihkelson's book, *Three Suitcases and a Three Year Old*, tells the story of her parents, Magda and Oskar Mihkelson and their escape to Sweden in a small, crowded boat in 1944 as the Soviet army returned to Estonia, and their subsequent immigration, with Anu, who was born in Sweden in 1945, to Australia in 1948. Here Anu and her mother are wearing their tanumütsid while still in Sweden. Photograph courtesy of Anu Mihkelson.

Left: Aime Metsar (born in Estonia, now living in Australia) knitted this tanumüts out of various scraps of wool and cotton while she was living in a Displaced Persons camp in Germany. She was thirteen. She is wearing the hat on the train from Germany to Italy on her journey to Australia in 1950. Photograph courtesy of Aime Metsar.

three of them: the oldest, which is lined with a satin-like fabric as many of these hats were, was made in Germany in the DP camp; the other two were made in Sweden after they immigrated there when Marje was seven years old. Marje recalls that she enjoyed wearing her hat and that everyone had one.

Ilvi Jõe-Cannon (born in Estonia, immigrated to the United States as a child, now lives in Estonia) told me: "There are basically two ways [to make a tanumüts]: one is by starting to knit from the front ... and the other is by starting to knit at the back (this is the way my mother knit it, and that's how I learned to do it)."

Over the years, several patterns for tanumütsid were published. Koidula Muutik shared with me a

Remembering Estonian Tanumütsid

Suur aitäh! (Thanks!) to all the women who shared their stories with me. Here are a few of them.

- Aime Metsar (born in Estonia, now living in Australia) gave a tanumüts and a pair of matching gloves to the Museum of Victoria:

The very first of these hats I made at the age of thirteen while in the DP camp in Germany. I still have the hat. It is made out of various scraps of wool and cotton as we had nothing much to work with and had no money to buy anything. I have a photo of me wearing this hat on the train in 1950 from Germany to Italy on our journey to Australia. A Swedish lady who belongs to the same Australian spinners and weavers group as I do remembers the Estonian refugees in 1944 wearing these hats as they arrived in Sweden.

- Ivi Tamm (born in Estonia, now living in the United States):
When I was a preschool child in Estonia, I had a handmade pretty hat with bright patterns. The cuddly-soft wool hat had a high rim that extended over the middle of the head. The hat covered the ears and tied below the chin. I outgrew my hat. During the war years . . . and even many years later in Germany as war refugees, soft wool yarn was not available.
We were fortunate to immigrate to the United States with my widowed mother. Our social gathering centered around the Estonian House in New York City on 34th Street near 2nd Avenue. Energetic and dedicated leaders organized a Girl Guide group, called the Milky Way. We were proud of our Estonian heritage. We had a knitting project—a useful, traditional ethnic hat with a high rim. We had the opportunity to view many picture postcards showing the hats, the accompanying colored design patterns on graph paper, and read about the various regions and customs of Estonia. In the early 1950s, there were no color copy machines. When I chose my pattern for the hat, I had to copy by hand the colored design on my graph paper, by making colored Xs for each knitted stitch. Knitting the design was exciting as it grew in beauty. A feeling of satisfaction and higher self-esteem was felt by all the participants. (Now, I appreciate the valuable lessons I learned even more: be patient, stay focused, mistakes can be fixed, and the outcome will be pure joy.)
- Madli Puhvel (born in Estonia, now living in the United States):
Those knitted caps were indeed worn by many preteens of my generation. I remember them as being very flattering. The raised rim framed the wearer's face, while the ears were covered from the cold. I lived in Sweden until 1948, when we moved to England for two years, and I never owned such a cap. When we moved from England to Canada in 1950, most of my Estonian friends who had arrived directly from Stockholm or Germany were wearing them.
- Tiina Kalmann Aug (born in the United States, now living in Canada):
I did wear a müts as a child. Ours were made by our maternal grandmother, Meta Heinsoo. She and her children (my mother, aunt, and uncle) were in DP camps in Germany. Once the neighborhood kids made fun of my müts, I wouldn't wear it again!
- Aire Salmre (born in Estonia, now living in the United States):
I remember Estonian women and girls wearing Estonian mütsid in the Blomberg Estonian Displaced Persons Camp in Germany after WWII. In the camps, many Estonian women had free time, and as woolen clothes became old, they would gather yarn from used clothing and start knitting hats, scarves, mittens, etc. Our mother (*Ema* in Estonian), being a nurse-midwife was always in demand. Ema worked at our local hospital. Patients, especially

women who had babies, were overjoyed at receiving good medical care, and they gave Ema presents. Among the presents were three knitted Estonian mütsid, gloves, mittens, and scarves with Estonian patterns. We all missed our comfortable homes in Estonia. Everybody was wishing that the Russians occupying Estonia would leave Estonia and we could return home.

I remember my sister Kaarin wearing the Estonian müts in Blomberg, and she looked adorable. I was tomboyish, and I thought it was a sign of bravery not to wear a female hat. When we came to New York, we settled near Idlewild Airport (now known as JFK). Kaarin and I walked to school along the Sunrise Highway, and in winter it was bitterly cold and windy. Kaarin wore her lovely Estonian müts and was warm, but I tried to brave the bitter cold weather and wore no hat. Now, our knitted heirlooms are over sixty-five years old. I keep the three handknitted Estonian mütsid in a secure moth-free box and occasionally display them at handcraft fairs. I have decided I'll wear my Estonian müts this coming winter, and I'm looking forward to comments on it.

- Koidula Muutik (born in Sweden, immigrated to Australia with her parents):

My parents got to Sweden, where they met and married; I was born there. When I was one year old, we went to Adelaide, South Australia. When I started school in the fifties, I was one of a handful of "new" Australians. About twenty years ago, I had an essay to write. We were given a choice of subjects; one was "Immigration to Australia," which I chose. We have a friend who works for the Immigration Department, and he gave me the folder that is given out by the overseas embassies to prospective immigrants. In it was a glossy booklet with a history of immigration to Australia. I was reading this, got to the Second World War, turned the page, and screamed at the top of my voice! My husband came running in to find me pointing at the photo on top of the page, gibbering, and saying, "Those hats! I hate those hats!" It was an uncaptioned photo of a woman and her two young daughters but obviously *Eestlased* (native Estonians) and wearing *tanumütsid*. I had one as a child, and my mother made me wear it to school in winter. Memories came flooding back. In those days, a strange name, strange food for lunch, a really weird hat! Children can be nasty little monsters!

A few years ago, I looked at the hats again and thought that they really were lovely things. I asked around and got the same answer from everyone. "Oh yes, I remember having one; I, my mother, my grandmother knitting them."

- Miriam Lind Lagus (born in Haapsalu, Estonia, spent four years at Geislingen Displaced Persons Camp in Germany with her family, immigrated to the United States in 1949):

My mother was a wonderful knitter and taught me to knit when I was eight years old while we were living in Geislingen. She passed on the Estonian traditions and culture through books and the use of beautiful traditional patterns in knitting and stitchery and also delicious Estonian foods.

- Tiina Ets (born in the United States):

My grandmother, who immigrated to the U.S. in 1949 after spending five years in a refugee camp in Germany after fleeing from her native Estonia, knitted a hat for me in 1961. I felt a little silly wearing it because nobody else was wearing hats like that. However, I still have it, and it's a wonderful keepsake of my grandmother's skill and love.

—N. B.

Lisa 8. (järg)

copy of a pattern for a hat and mittens that she said came from a DP camp in the French Zone. Titled (in French) *An Image of Estonia*, the pattern seems to say: "[Aren't] this bonnet with a halo and mittens bordered with fringe in harmony with the fashion of today? Yet they are authentic documents, pulses in the folklore of the Baltic countries." *Triinu* magazine, published between 1952 and 1995 (see my article, "Triinu: A Connection for Estonians Living Abroad", *PieceWork*, November/December 2012), included patterns for the hat in several issues; a pattern written by Asta Kaljuste appeared in the Winter 1978 issue, and other issues depicted tanumütsid on the covers.

The Estonian National Museum in Tartu, the Heimtali Museum near Viljandi, and the Estonian Open Air Museum near Tallinn have one or more tanumütsid in their collection. Their donors, most living abroad, owned them as children or inherited them. In comparing the hats, I have found only two with similar patterns but different colors. All of the hats have "hole rows" in the neck part so that a braided cord (always rounded) could be threaded through to keep the hat from blowing off. Most of the hats are finished with a single-crochet edge, either all around the outer edge or only around the face. A few have garter-stitch edges with no crochet. As noted in the *Triinu* patterns, crochet prevents the edge from curling and tightens the edge that frames the face, giving the hat a better fit.

Estonian tanumütsid were not only a fashion; making them was a way to pass the time during a period of hardship and a way to give the warmth of love as well as the warmth of a winter hat to a child. Wearing them in a DP camp or in a new homeland became a symbol of Estonian nationality, of ethnic roots, and a visual reminder of the traditions and fragile connections to an occupied homeland. ♦

Left: Sisters Aire Kolbre Salmre and Kaarin Kolbre at the Displaced Persons camp in Blomberg, Germany. Kaarin (at left) is wearing a tanumüts. Photograph courtesy of Aire Salmre.

FURTHER RESOURCES

Maddisson, Mai, comp., and Vesilind Priit, ed. *When the Noise Had Ended: Geislingen's DP Children Remember*. Woodsville, New Hampshire: Lakeshore Press, 2009.

Mihkelson, Ann. *Three Suitcases and a Three Year Old*. N.p.: CreateSpace Independent Publishing Platform, 1999; Anu Mihkelson tells of her parents, Magda and Oskar Mihkelson, their escape to Sweden in a small, crowded boat in 1944 as the Soviet army returned to Estonia, and their immigration with Anu, who was born in Sweden in 1945, to Australia in 1948.

Piiri, Reet. "Küll muuseumis on ikka põnevaid asju!" *Käsitöö* Magazine, Kevad (Spring) 2008; the Estonian National Museum's textile collection; in Estonian.

NANCY BUSH, a member of *PieceWork*'s editorial advisory panel and a frequent *PieceWork* contributor, writes books on knitting and teaches knitting workshops in the United States and abroad. She lives in Salt Lake City, Utah, and owns the Woolly West, an online source for knitters; visit www.woollywest.com. She thanks her many Estonian friends for their help with this article.

♦ A companion project follows ♦

Photographs preserved by Marje Reinans (born in Estonia, now living in Sweden) when she, her mother, and grandmother fled Estonia together. The 4½-by-3½ inch (11.4-by-8.9-cm) images were of pages in books showing charted belt patterns from different regions in Estonia. The back of each photograph had a key indicating which colors were used in which part of the pattern. Photograph courtesy of Marje Reinans and by Nancy Bush.

Nancy Bushi koostatud artikkel Eesti mütsidest 6. lehekülj. Foto: Tiitu Kera

Lisa 8. (järg)

Aire's Eesti Müts

NANCY BUSH

♦ Inspired by the preceding article ♦

Nancy Bush's cheerful *Eesti müts*, or "Estonian hat," is sure to brighten dreary winter days. The colorful band pattern was adapted from a woven belt pattern from Southern Estonia, and a drawstring threaded around the base of the hat keeps the band snug against the ears.

The colorwork pattern on this hat was adapted from the pattern on a woven belt from Halliste Parish in Southern Estonia. I named the pattern for my friend Aire Salmre, who was a child in a Displaced Persons camp in Germany after World War II (1939–1945). She immigrated to the United States with her family and later was the last American editor of *Triinu* magazine, the only Estonian-language magazine for Estonians in exile before it ceased publication in 1995. She has been a wonderful help to me in my research into Estonian life and knitting.

Eesti mütsi kudumisõpetus ajakirjas Piecework. Foto: Patricia Patni

Lisa 8. (järg)

MATERIALS

- Elemental Affects Shetland, 100% North American Shetland wool yarn, fingering weight, 118 yards (107.9 m)/28 gram (1 oz) skein, 1 skein each of Musket (MC), #020 Denim (CC1), #025 Old Gold (CC2), #040 Watermelon (CC3), and #003 Lichen (CC4); www.elementalaffects.com
- Needles, circular, 24 inches (60 cm), and set of double pointed, size 1½ (2.5 mm) or size needed to obtain gauge
- Crochet hook, steel, size 4 (2 mm)
- Markers, 8
- Tapestry needle

Finished size: Neckband, 13½ inches (34.3 cm) wide; back, 10 inches (25.4 cm) tall
Gauge: 16 sts and 16 rows = 2 inches (5.1 cm) in color patt

INSTRUCTIONS

Note: See page 64 for Abbreviations and Techniques.

Hat

Back

With MC and dpn, CO 13 sts. Do not join. Working back and forth on 2 dpn, work Rows 1–62 of Back Chart—35 sts. Break yarn and leave these 35 sts on 1 dpn.

With RS facing, dpn, CC1, and beg at CO edge, pick up and k 46 sts along right edge of piece, with a new needle, k the 35 sts on hold on dpn, with a new needle pick up and k 46 sts down left side of piece—127 sts total: 46 on one needle, 35 on 2nd needle and 46 on 3rd needle. With CC1, k 3 rows. Change to CC2 and cir needle.

Next Row (RS): K43, [pm, k2] 3 times, pm, k29, [pm, k2] 3 times, pm, k43.

K 1 WS row.

Inc Row (RS): *[K to m, sl m, M1] 2 times, [k to m, M1, sl m] 2 times; rep from * once more, k to end—8 sts inc'd.

Next Row (WS): P.

Rep last 2 rows 2 more times, then work Inc Row once more—159 sts.

Next Row (WS): K. Mark this row with a pin or thread for later use.

Change to MC. K 2 rows. Work 9 rows in St st.

Next Row (WS): K.

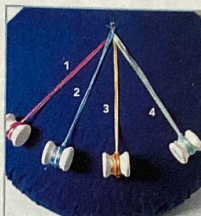
Change to CC3. K 2 rows. Work 9 rows St st.

Next Row (WS): K12, k2tog, [k10, k2tog] 11 times, k13—147 sts rem. Mark this row with a pin or thread for later use.

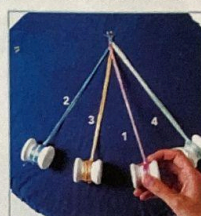
Work Rows 1–27 of Front Chart. With MC, BO all sts pwise on WS.

FOUR-ELEMENT ROUND BRAID

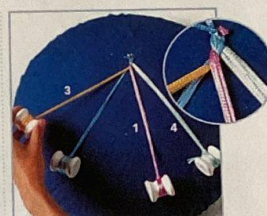
Here the four elements are worked together to produce a round braid. There are many different ways of making this structure. The method shown below can be worked with the elements held in the hand or with the elements attached to bobbins resting over a surface such as a pillow. The bobbins help to tension the braid as well as keep all the strands for one element together.

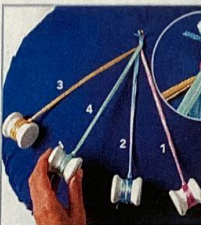
1 Tie all the elements together and attach them to a fixed point. Add bobbins to the ends of the elements and arrange them in order of Elements 1 to 4 from left to right.

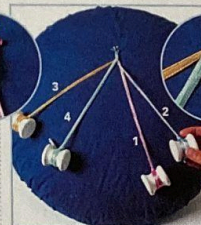
2 Take the leftmost element and move it to the right, going over two elements.

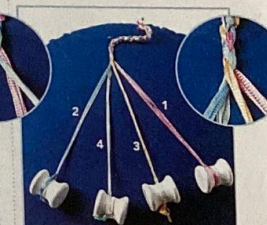
3 Take the element in the center left position and move it to the leftmost position, going over one element.

4 Take the rightmost element and move it to the left, going over two elements.

5 Take the element in the center right position and move it to the rightmost position, going over one element.

6 Do not worry that the elements are in different positions. Continue by repeating Steps 2 to 5, keeping the elements taut at all times. Move the work up the cushion when necessary and unwind the bobbins to lower them. When you reach the end, secure the elements to stop them unraveling.

TIP

- Keep pairs of bobbins
- spread apart to improve tension.

Four-Element Round Braid excerpted from *200 Braids to Twist, Knot, Loop, or Weave* by Jacqui Carey (Loveland, Colorado: Interweave, 2007).

Lisa 8. (järg)

Key:

- with MC, k on RS; p on WS
- with MC, p on RS; k on WS
- with MC, M1
- with CC1, k on RS; p on WS
- with CC2, k on RS; p on WS
- with CC3, k on RS; p on WS
- with CC4, k on RS; p on WS
- patt rep

Back

13 sts inc'd to 35 sts

Charts may be photocopied for personal use.
The charts for this project are available in PDF format at pieceworkmagazine.com/Charts/illustrations.

The back of the Eesti mitts features a traditional motif and pops of contrasting color.

Neckband

With MC and cir needle, pick up and k 86 sts along bottom edge of piece. Do not join.

Row 1 (RS): *P2, k2; rep from * to last 2 sts, p2.

Row 2: *K2, p2; rep from * to last 2 sts, k2.

Row 3: Rep Row 1.

Row 4 (Eyelet Row): *K1, yo, k1, p2; rep from * to last 2 sts, k1, yo, k1.

Row 5: *P1, p2tog, k2; rep from * to last 3 sts, p1, p2tog.

Row 6: Rep Row 2.

Row 7: Rep Row 1.

With CC2, k 2 rows. With CC4, k 2 rows. With CC2, k 2 rows. With MC, k 2 rows. With CC1, k 4 rows. With CC1, BO all sts.

Front Edging

With RS facing, crochet hook, and CC1, crochet across the front edge of the hat (the BO sts and neckband edges which will frame the face) as foll.

Row 1 (RS): *Work 1 sc in each of the next 2 edge sts, then work 1 sc only into the next 2 sts tog (3 sc in every 4 edge sts); rep from * across the entire front edge of hat.

Row 2: Work sc in each st. Fasten off.

If desired, add additional colors to edge by rep Row 2 above.

Sew the 2 rows you marked earlier tog on the inside of the hat, to form the crest or crown. Sew the MC section to the CC3 section. Beg and end sewing about 1/4 inch (2 cm) up from the picked-up row of the bottom edge.

Finishing

Weave in ends. Wash hat in warm, soapy water, rinse well and block on a hat form or other round form.

Braiding the Tie

Braid a 40-inch (101.6-cm) tie; see the instructions for Four-Element Round Braid from *200 Braids to Twist, Knot, Loop or Weave* by Jacqui Carey (Loveland, Colorado: Interweave 2007) in the sidebar above. Use four colors of the yarn of choice; I used Denim, Old Gold, Watermelon, and Lichen. Thread the braid through the holes in the Eyelet Row of the neckband.

FURTHER RESOURCES

Bush, Nancy. "Tying: A Connection for Estonian Living Abroad." *FreeHak*, November/December 2012.

Eesti mütsi kudumisõpetus ajakirjas Piecework. Foto: Tiitu Kera

Foto Pittsburgh Pennsylvania ajalehest 12. detsembril 1950. Foto: Ilvi Jõe-Cannon

● MILLINE TULEB UUSTULNDI KUJU? LK 2

● SAARLANNA KOOB SÕJAAJALOOGA TANUMÜTSE LK 4

Saarte Hääl

ee

Nr 65 (3360) Hind 0,50 €

SAARLASTE PÄVALEHT

Neljapäev, 4. aprill 2013

4 Saarte Hääl UU

Toimetaja Andres Sepp, tel 45 30 202, andres.sepp@saartehaal.ee

Saarlanna koob

Eiklas elav tuntud käsitöömeister Selma Pahapill koob Geislingeni põgenikelaagri laste peakatete eeskujul mütse, mida kavatsetakse esitleda koos äsja ilmunud raamatuga "Kui sõjamüra oli vaibunud".

Aare Laine
aare.laine@saartehaal.ee

"Kui sõjamüra oli vaibunud" kajastab Saksa-Geislingeni põgenikelaagris viibinud eesti laste mälestusi. Teise maailmasõja ajal punase terrori eest Läände põgenenud eestlased kandsid põgenikelaagriteski kodumaalt kaasa võetud rõivaid. Raamatus avaldatud pildidel hakkavad silma kootud tanumütsid, mida kannavad peamiselt lapsed. Ühe niisuguse peakatte omanik on 1945. aastal Saksamaal sündinud tulevane Ameerika Ühendriikide armee kindralmajor Tiiu Kera (fotol), kes meenutab raamatus oma lapsepõlve Geislingeni põgenikelaagris.

Hiljuti 81-aastaseks saanud käsitöömeister Selma Pahapill sai mütside kudumiseks pakkumise Eesti naisühenduste ümarlaua eestseisuse liikmelt Laine Tarviselt.

"Ilvi Jõe-Cannon Eesti naisühenduste ümarlauast pöördus minu poole palvega, kas ma leiaksin Saaremaalt inimese, kes võiks kududa samasuguseid vil-laseid mütse, nagu nemad omal

DISSED

Neljapäev, 4. aprill 2013

sõjaajalooga tanumütse

ajal põgenikelaagris kandsid. Kaua aega Ameerika Ühendriikides elanud Ilvi on ise üks neist lastest," rääkis Laine Tarvis.

Veel märkis Tarvis, et Selma Pahapill oli kohe nõus ilma pikema jututa asja käsile võtma.

"Ega ma muidu oleks seda pakkumist teinud, aga see tuli kõneks just sellepärast, et raamat välja anti. Millal raamatu ja mütside esitus tuleb, seda pole veel teada antud. Tore on see, et Selma võtab seda tööd hingega," kiitis Laine oma val-la käsitöömeistrilt.

Selma Pahapill ütles mütsenäidates, et need tulid täpselt samasugused kui fotodel. "Sain mütside kirjelduse ka, ainult muustrilehed olid puudu. Värvide ja mustri on neil mütsidel erinevad. Ise olen värve juurde li-sanud," selgitas kuduja.

Selma Pahapill esitles müts-
se ka Salme käsitööpäeval. "Need mütsid on soojad ja sobi-vad nii lastele kui ka täiskasva-nuile. Seega on Selma kootud uus müts unustatud vana. Loo-dan, et teisedki käsitöömeistrid saavad sellest innustust. Saare naised võiksid neid tule-vikus müügiks paku-da nii oma saare elani-kele kui ka turistidele," ütles Tarvis.

TULEVANE KINDRAL-MAJOR: See foto päri-neb Ameerika Ühend-riikide kõrge sõjaväe-lase Tiiu Kera era-kogust. Tuleva-ne kindral kannab põgenikelaag-ris mütsi, mis an-dis loomingu ins-piratsiooni Saaremaa käsitöömeistrile.

Eesti mütsi teemalised väljalõiked ajalehest Saarte Hääl. Fotod: Tiiu Kera

Lisa 8. (järg)

Tere Marite!

Leidsin mõned fotod veel. Fotod on võetud Geislingeni linnas Saksamaal 1947 või 1948 aastal, kus me elasime põegenikude laagris USA tsoonis. Esimeses fotos on minu ema, 27 või 28 aastat vana, tanumütsiga.

Teistes fotodes olen mina, umbes 2 või 3 aastat vana. Tanumüts on näha eest ja tagant poolt.

Kui sa soovid et ma skännin fotosid, et saaks suurendada ja üks aaval kasutada, ütle mulle.

Ma mäletan, et kandsin tanumütsi pärast Ameerikas edasi kui ma käisin põhikoolis, aga kahjuks fotod ei ole alles.

Tiiu

Lisatud fotod, kõik Geislingeni laagris:

- Minu lemmik, jalutan tanumüts peas ja seljas püksid ja jakk mis ema õmbles sõjaväe tekst
- Ema, teiskasvanud naine umbes 27 või 28 aastat vana, tanumüts peas
- Mina, eespool vaade tanumütsiga
- Mina, on näha tagapool tanumütsi
- Isa hoijab mind, sama tanumütsiga

Tiiu

Lisa 8. (järg)

Väike Tiiu Kera tanumütsiga, seljas sõjaväe teksti õmmeldud jakk ja püksid. Foto: Tiiu Kera erakogu

Tiiu ema (paremal) tanumütsiga. Foto: Tiiu Kera erakogu

Lisa 8. (järg)

Tiiu tanumütsiga. Foto: Tiiu Kera erakogu

Tiiu tanumütsiga, näha mütsi kukan. Foto: Tiiu Kera erakogu

Lisa 8. (järg)

Tanumütsiga Tiiu isa süles Foto: Tiiu Kera erakogu

Lisa 9. Ann Seeman Rombough kiri ja foto (02.05.2025)

Tere Marite.

My friend, Eva Barnes, from Kingston, Ontario told me about your interesting and rather unusual research project and asked if I had ever worn a Swedish bonnet. I sent her the picture of me wearing mine and she asked that I send you the photo. I regret that I cannot write to you in Estonian but I have lost that ability over the years here, even though I can still speak the language.

My parents escaped Estonia by fishing trawler in 1944 and arrived in Sweden. I was born in Halmstad in 1945. My mother knitted my bonnet, matching scarf and many other items of clothing for me. I must be about 4 years of age in the photo. I know we brought the hat to Canada when we came here when I was 6 but I no longer have it. However, I still have the teddy bear 🧸 I am holding that I called "Nalle".

I note you live in Tartu; that is where my father was born and lived. My mother was born in Tallinn and lived there until her escape. My parents met on their escape boat.

Good luck with your dissertation.

Regards,

Ann Seeman Rombough

Ann Seeman Rombough Eesti mütsi, mütsiga komplektis oleva sall ja kaisukaru Nalle. Foto: Ann Seeman Romboughi erakogu

Lisa 10. Kairi West vanaema kiri ja fotod (02.05.2025)

Tere,

Minu kallis vanaema 'emaja', Hulda Eistrat küsis et ma saaden teile selle lugu.

Aitäh,

Kairi

Fotol on minu vanaema Hulda Eistrat (kõnse)
1948 a. U.S.A. koos oma kahe noorema õe
ja vennaga. "Mütsi" kannab 17a Ester Kaups.
Eistrit põgenemise ajal 1944 sügisel Rootsi,
oli see "mütsi" noorema õe peas
Meie pere põgenemise lood on mitmel
pool kirjjas. Kõige ülevaatlikum on
õe Mary Gloria Meieise raamat

Minu vanaema Hulda Eistrati
ema Adele Kõnse kodus selle
mütsi Rootsis umbes 1946 a.
oma 10a. tütre nukkule,

Fotol Hulda Eistrat oma kahe noorema õe ja vennaga USAs 1948. aastal. Õde Ester Kaups kannab Eesti mütsi.

Foto: Hulda Eistrati erakogu

Lisa 10. (järg)

Adele Konsa kootud Eesti müts tütre nukule. Fotod: Kairi West

Lisa 11. Tiiu Kurvits kiri ja fotod (05.05.2025)

V.a. Marite!

Minu nimi on Tiiu Kurvits, n. Kristal. Elan Kingstonis, samas linnas kui Eva Eichenbaum-Barnes. Tema võttis minuga kontakti Eesti mustri mütside kohta. Ta nimetas et teie olete huvitatud nendest mütsidest mida naised ja tütarlapsed talvel Rootsis kandsid. Ma lisan pilte kahest sellisest (tagant ja eestpoolt) mida mul veel alles on. Ma ei tea kas ema neid ise kudus või olid need kingitud. Tean et ema lõpetas Eestis kodumajandus kooli, nii et oletan et ta ise valmistas mütsi. Kahjuks see generatsioon kes Eestist lahkus ja valmistas Eesti päraseid riideid, kindaid, ehteid, jne. on lahkunud. Loodan et pildid annavad teile arusaamise millist tööd siis tehti.

Kõike head soovides,

Tiiu

Eesti mütsid Tiiu Kurvitsa erakogust. Fotod: Tiiu Kurvits

Lisa 12. Piret Pupperti *Facebooki* kommentaar (10.04.2025)

Heimtali muuseumis on neid ka terve kogu, mis saabusid sinna eestiroorslaste käsitööühenduse "Triinu" kaudu. Triinu liikmetega on võimalus ehk praegugi Heimtali muuseumi kaudu ühendus luua. Omalt poolt lugu selline, et vananema ja tema õde kandsid lapsena (elasid Tihemetsas) ehk 40ndate alguses ja et ajakirjamuster oli vaid kolmevärviline, siis mammi ehk minu vanavanaema lisas sinna juurde erku rohelist, roosat ja kes teab veel mis värve, et nii igav ei oleks). Müts on siiani peres alles.

Lisa 13. Lõngade ettevalmistus ja värvimine

Vasakul: Lõnga vihtideks ajamine haspli peal. Paremal: Nöörikestega kinni seotud vihid

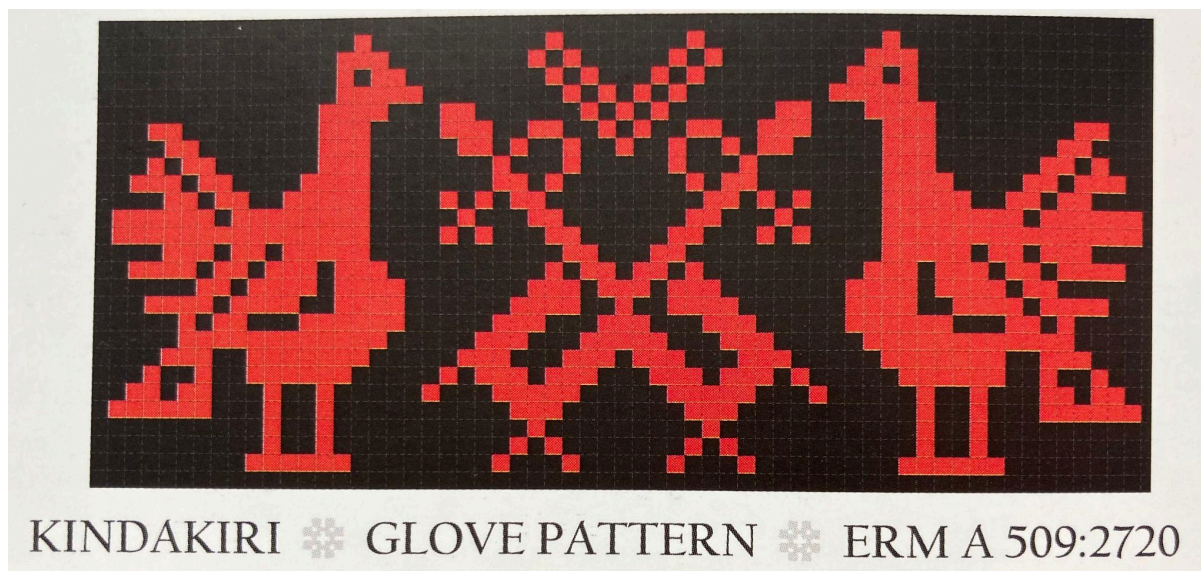
Vasakul: Lõngade leotamine enne värvimist. Paremal: Lõnga siniseks värvimine. Fotod: Uik Leete

Lisa 14. Mustrikaardil kasutatud linnumotiiv (ERM A 522:8ab)

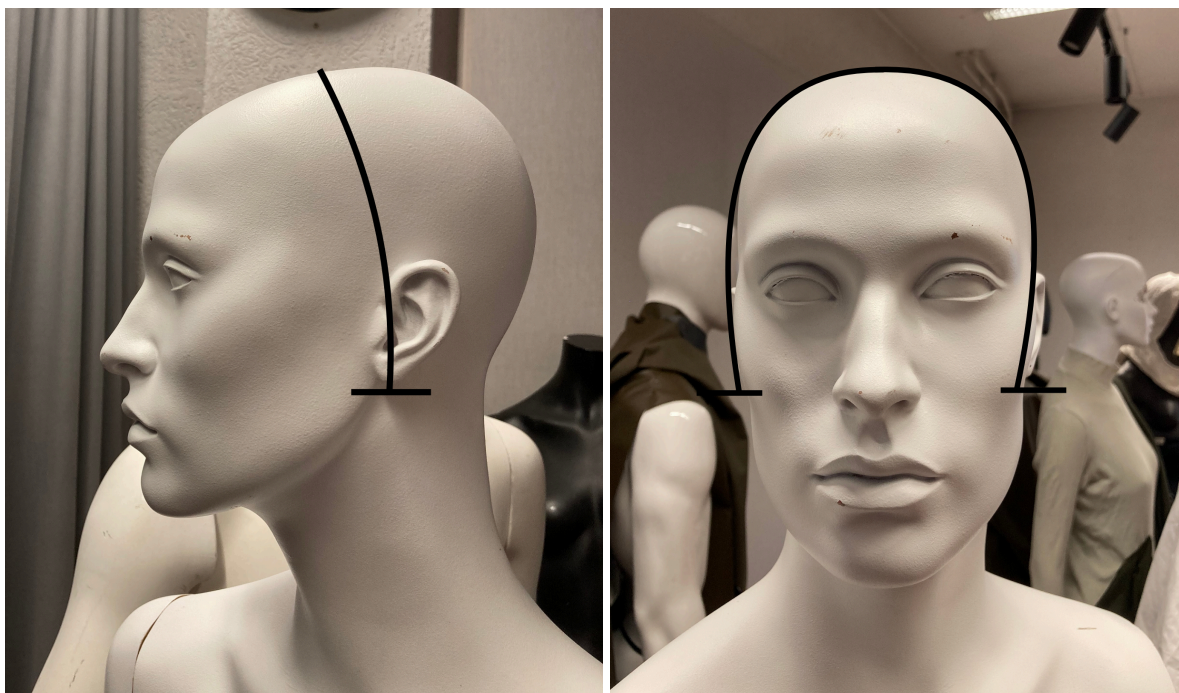
Mustrifragment raamatust „Muhu linnud”. Kasutasin seda linnumotiivi kollektsiooni „HARIKIRI” teise mütsi kujunduses

Lisa 15. DesignaKnit mustrikaardil kasutatud linnumotiiv (ERM A 509:2720)

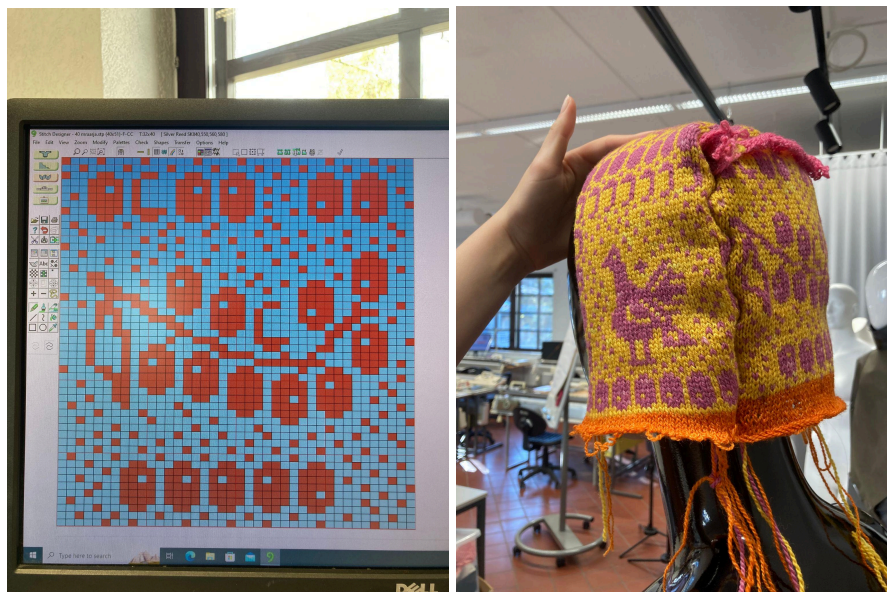
Mustrifragment raamatust „Muhu linnud”. Kasutasin seda linnumotiivi kollektsiooni „HARIKIRI” esimese mütsi kujunduses

Lisa 16. Mütside kudumiseks vajalikud mõõdud

Oma mütsidisainis toetun eelkõige joonisel kujutatud mõõdule. Sellest mõõdust lähtub mütsi esipaaneeli pikkus ning kõik ülejäänud mõõdud lähtuvad omakorda esipaaneelist

Lisa 17. Esimese mütsi tagapaneeli kudumine

Vasakul: Tagapaneeli mustrikaart. Paremal: Kandilise tagapaneeliga jäi müts kuklast liiga lai

Vasakul: Tagapaneel enne kahanduste lisamist. Paremal: Tagapaneel pärast kahandustega lisamist

Lisa 18. Esimese mütsi viimistlemine

Mütsinöör on aetud läbi krae tunneli ja esiserva sakilise ääre. Jäänud on veel sakilise ääre õmblemine mütsi esiserva.

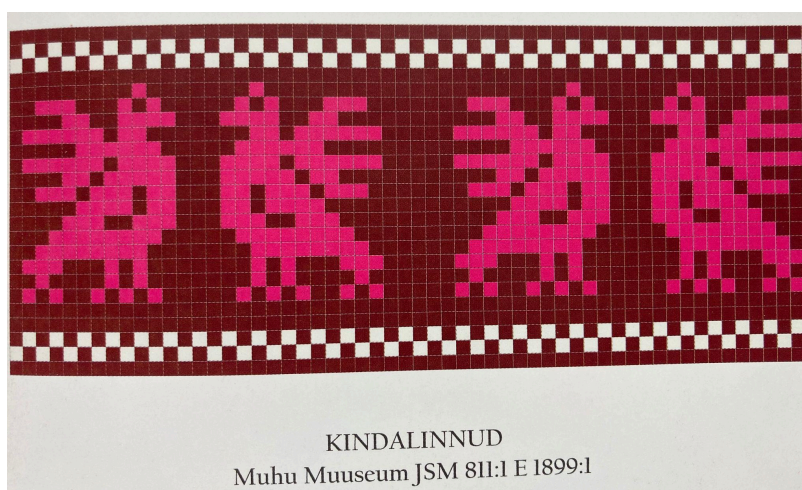

Mütsi viimistlemine on lõppfaasis.

Lisa 19. Mütside 3 - 5 kujunduses kasutatud linnumotiivid ja värvid

Mustrifragment raamatust „Muhu linnud”. Kasutasin seda linnumotiivi kollektsiooni „HARIKIRI” kolmanda mütsi kujunduses

Mustrifragment raamatust „Muhu linnud”. Kasutasin seda linnumotiivi kollektsiooni „HARIKIRI” neljanda mütsi kujunduses

Mustrifragment raamatust „Muhu linnud”. Kasutasin seda linnumotiivi kollektsiooni „HARIKIRI” viienda mütsi kujunduses